

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет географії, туризму та історії
Кафедра соціології та масових комунікацій

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

Ірина Грабовець

Реєстраційний № __

«__» _____ 20__ р.

«__» _____ 20__ р.

**ЕКСТРАСЕНСИ ЯК АГЕНТИ МЕДІАМАНІПУЛЯЦІЙ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Кваліфікаційна робота
студента групи СМК-20
першого (бакалаврського) рівня освіти
спеціальності 054 Соціологія
Тіссена Кирила Андрійовича
Керівник: д.соціол.н, професор Лобанова А.С.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

-
-

Кривий Ріг 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ЕКСТРАСЕНСОРИКА ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ:	
ГЕНЕЗИС ТА ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ.....	6
1.1. Екстрасенсорика як соціальне явище: історія становлення.....	6
1.2. Наукові підходи до пояснення екстрасенсорики.....	9
1.3. Чинники та структура екстрасенсорики.....	12
Висновки до розділу I.....	15
РОЗДІЛ II. ЕКСТРАСЕНСИ ЯК АГЕНТИ МЕДІАМАНІПУЛЯЦІЙ ТА	
ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА	17
2.1. Екстрасенси як суб'єкти екстрасенсорики: ознаки, характеристики.....	17
2.2. Фактори впливу екстрасенсів на масову свідомість.....	20
2.3. Сучасні практики і методика медіаманіпуляцій екстрасенсів.....	24
Висновки до розділу II.....	29
РОЗДІЛ III. ЕКСТРАСЕНСИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-	
УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ЕМПІРИЧНА ВЕРИФІКАЦІЯ ЇХ ВПЛИВУ.....	30
3.1. Програма соціологічного дослідження медіавпливу екстрасенсів на масову свідомість	30
3.2. Екстрасенси як агенти медіаманіпуляцій в умовах російсько- української війни і емпірична верифікація	33
3.3. Шляхи і методи протистояння медіаманіпуляціям екстрасенсів в умовах війни.....	41
Висновки до розділу III.....	43
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	48
ДОДАТКИ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах глобальних викликів – техногенних та природних катастроф, соціальних потрясінь, воєнних конфліктів, у періоди особистісних трагедій і криз, коли у суспільстві спостерігається зріст різноманітних змінених станів свідомості – люди все частіше звертаються до різного роду пророцтв, елементів містики та магії, навіть окультизму.

У світлі подій, пов'язаних з повномасштабною російською агресією, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, в Україні помітно зросла активність і популярність екстрасенсів як суб'єктів-носіїв надзвичайних здібностей. Між тим так звані пророцтва екстрасенсів, як правило, не мають наукової основи, а відтак вводять в оману своїх симпатиків. Тому актуалізується потреба у дослідженні маніпулятивного впливу екстрасенсів на масову свідомість.

Ступінь розробленості тематики. Питання екстрасенсорики як соціального явища та екстрасенсів як соціальних агентів впливу на масову свідомість у науковій літературі є недостатньо дослідженим. До науковців, які розглядали це питання у своїх працях можна віднести зарубіжних дослідників Г. Гулліксена, Ф. Кацамаллі, С. Кріппнера, П. Лайнбарджера, українських – В. Богдановського, О. Кокуна, В. Чумаченко, М. Лідоренко та інших. Особливості феномену масової свідомості та механізмів управління нею досліджували Е. Дюркгейм, Г. Блумер, Г. Лебон, С. Московічі,

З. Фройд, К. Г. Юнг та інші. Однак залишається недостатньо дослідженою проблема впливу екстрасенсів на масову свідомість в умовах російсько-української війни, що спонукає до більш заглиблених досліджень. Також вважаємо за необхідне підкреслити недостатню кількість емпіричних досліджень щодо питання впливу екстрасенсів на масову свідомість.

Тому **метою дослідження** є з'ясування факторів медіаманіпулятивного впливу екстрасенсів на масову свідомість в умовах російсько-української війни.

Реалізація поставленої мети вимагає виконання **наступних завдань**:

- виявити генезис та наукові підходи до пояснення екстрасенсорики та діяльності екстрасенсів;
- з'ясувати зміст, структуру та чинники екстрасенсорики;
- виявити ознаки, характеристики екстрасенсів як суб'єктів екстрасенсорики;
- з'ясувати фактори впливу екстрасенсів на масову свідомість;
- дослідити сучасні практики і методики медіаманіпуляцій екстрасенсів;
- проаналізувати ефективність використання екстрасенсами механізмів маніпулювання масовою свідомістю у сучасних реаліях;
- розробити шляхи і методи протистояння медіаманіпуляціям екстрасенсів.

Об'єкт дослідження: діяльність екстрасенсів у медіапросторі в сучасному житті.

Предмет дослідження: особливості впливу медіаманіпулятивної діяльності екстрасенсів на масову свідомість в умовах війни.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі використовувалися загальнонаукові методи: аналіз літератури, систематизація, класифікація, узагальнення, аналіз синтез; для розуміння маніпулятивного впливу екстрасенсів на масову свідомість, було використано традиційний та контент-аналіз мас-медіа, зокрема української газети «бульвар Гордона» (2014-2022 рр.); альманаху «Доктор Нострадамус»; інтернет-видання «Детектор медіа» (лютий 2022 – січень 2023 рр.); веб-сайти та сторінки в соціальних мережах (Instagram, Facebook та YouTube) українських екстрасенсів Людмили Хомутовської, Влада Росса та інших; для з'ясування впливу екстрасенсів на масову свідомість було проведено Google-опитування, в якому взяли участь 180 респондентів з різних регіонів України. Вибірка стихійна.

Теоретичне значення кваліфікаційного дослідження полягає у збагаченні соціологічної науки, зокрема соціології ЗМІ, новими знаннями щодо медіа впливу екстрасенсів на масову свідомість в умовах війни.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можна використовувати практичним психологам та педагогам в їх роботі по формуванню і розвитку критичного мислення, системи цінностей, якісного світогляду, а також у дослідницьких установах з метою проведення подальших досліджень цієї проблеми. З нашої точки зору дане дослідження може бути корисним для оцінки стану масової свідомості, що може зумовити покращення інформаційної інфраструктури, яка впливає на поведінку та почуття суспільства.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження, що викладені в кваліфікаційній роботі, оприлюднено на V Всеукраїнській науково-практичній конференції "Традиції та новації у розвитку сучасної соціологічної науки: дослідження молодих вчених» (Київ, Національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2024).

Тези: К. А. Тіссен. Екстрасенси як соціальні агенти маніпуляцій масовою свідомістю в умовах війни. *Традиції та новації у розвитку сучасної соціологічної науки: дослідження молодих вчених: зб. матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, 22 лют. 2024 р. Київ : КНЕУ, 2024. С. 58-61.*

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (67 найменувань) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 68 сторінок, зокрема основний зміст викладено на 47 сторінках, 24 діаграми за результатами дослідження представлено у Додатку В.

РОЗДІЛ І

ЕКСТРАСЕНСОРИКА ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ: ГЕНЕЗИС ТА ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ

1.1. Екстрасенсорика як соціальне явище: історія становлення

На сучасному етапі екстрасенсорика викликає жвавий інтерес і обговорення у суспільстві, викликаючи різноманітні реакції. Для більш глибокого розуміння походження та розвитку цього соціального феномена, на нашу думку, важливо провести ретельне дослідження та аналіз. Але передусім потрібно визначитись з термінами та дефініціями, якими ми будемо оперувати в нашому дослідженні.

Психологічний словник термін «екстрасенсорика» тлумачить таким чином: «Екстрасенсорика – процес сприйняття зовнішнього і внутрішнього світу, що відбувається за межами звичних відчуттів при допомозі якихось інших, незрозумілих способів» [28, с. 94]. Сам термін «екстрасенсорика» належить американському ботаніку і парапсихологу Джозефу Бейнксу Рейну. В 1934 році він видає книгу «Екстрасенсорне сприйняття», де йдеться про його експерименти, починаючи ще з 20-х років минулого століття. Базуючись на результатах цих експериментів, Рейн зробив припущення, що у деяких людей існує надчуттєве (екстрасенсорне) сприйняття [8].

Тобто науковий термін «екстрасенсорика» з'явився тільки на початку ХХ століття, але ж саме явище – екстрасенсорика має глибокі корені в історії. В різні епохи люди спиралися на свої інтуїтивні здібності та почуття, щоб отримувати інформацію про світ навколо них. Багато культур та релігійних традицій мали своїх вождів, яких називали волхвами, або шаманами, або мудрецами. Ці люди мали особливі здібності, що дозволяли їм передбачати деякі події та спілкуватися з невидимим світом.

З нашої точки зору, слушно було б розглядати екстрасенсорику як невід'ємну частину езотерики. В перекладі з грецької «езотерика» визначається як «внутрішній», тобто те, що є «утаємненим знанням». У 1828 році у Франції виходить книга Жака Маттера «Критична історія гностицизму та його вплив», де вперше було вжито термін «езотеризм» [43]. Філософські енциклопедії визначають езотеричні знання як таємні, присвячені лише для посвячених, тобто знання перетворюються в такий собі прихований ресурс, що робить ці знання унікальними, а володарю цих таємних знань надається особливий статус, який П. Бурдьо визначає як «символічний капітал».

Вся історія існування людства – це завжди боротьба: за виживання, безпеку, своє місце під сонцем, владу, ресурси тощо. З появою людини в світі з'являються її потреби, головні з яких – життя та безпека. І якщо для виживання у стихії природи людина використовувала власну фізичну силу, то духовне життя залишалося нерозвинутим. Французький соціолог Е. Дюркгейм вважав, що життя суспільства протікає у двох різних за своєю природою областях: області профанного (мирського) і сакрального (священного), тобто несвідоме і непереборне прагнення людини вийти за рамки раціонального, побудувати систему духовних цінностей, яка б задовольнила запит на внутрішню духовну єдність та рівновагу, прагнення набуття емпіричних, а потім – і практичних знань – всі ці чинники є основними у формуванні «сакрального» на ранньому етапі розвитку культури суспільства [7, с. 218].

Екстрасенсорику тісно збігається з релігією, наприклад, наявністю безумовної віри у «великого вчителя»; поклоніння культу; практики, які здійснювались для виклику дощу або для перемоги над ворогом, занадто схожі на молитви. На нашу думку, це пов'язано з тим, що кордони між раціональним та ірраціональним є досить умовними. Згідно з концепцією історика релігії Х. Богдана езотерика, поруч з християнською вірою і раціональністю, є третім стовпом європейської культури [41, р. 161-164].

З огляду на це, період виникнення і становлення екстрасенсорики (езотерики загалом) ми можемо умовно визначити як культово-обрядовий.

Саме до цього періоду належить виникнення такого важливого елементу екстрасенсорики як ритуал. Термін «ритуалізація» вперше було вжито Дж. Хакслі. Ритуал вважають проасною мови і ціннісних систем [22, с. 70-76].

Наприклад, класики психоаналітики З. Фройд і К. Юнг розглядали ритуал як спосіб кодування несвідомого, а відомі соціологи Р. Мертон та Т. Парсонс акцентували увагу на соціалізуючій та комунікативних функціях ритуалу і вказували на безпосередній зв'язок ритуалу із життям суспільства. Румунський антрополог та історик релігії. М. Еліаде визначав ритуал як головну форму невербального спілкування із сакральним [9, с. 52-60]. Отже можемо зробити висновок про те, що першопричиною виникнення екстрасенсорики як ланки езотерики є несвідоме прагнення набуття знань та специфічних видів практик, які б задовольняли потреби життєдіяльності людини у побуті; регулювали співвідношення людей між собою і з оточуючим світом; формували духовно-ціннісну систему координат.

Розвиток науки і культури сприяють тому, що служителям культу відводять особливу роль у соціокультурному середовищі, а це, в свою чергу призводить до перетворення езотеричних знань в «елітарну дисципліну». З'являється прагнення людей набути нетрадиційних форм таємних найдавніших знань та традицій. Соціальною основою такого явища є поява суб'єктів езотеризму: пророків, чаклунів тощо, які виконували певні функції у суспільстві за певну винагороду.

Екстрасенсорика – це своєрідний синтез духовно-практичної діяльності і форми гуманітарних знань, існуючих в суспільстві. Сплески особливої зацікавленості екстрасенсорикою чи езотерикою відбуваються у кризові історичні моменти, а саме у періоди зламу систем, в період конфліктів, війн, катастроф. І, якщо на зорі свого народження езотеричне знання було чимось «таємним», «недосяжним», яким володіли тільки «посвячені», то згодом відбувається якісна трансформація. З розвитком науки, підвищенням рівня освіти виникає мультикультурне середовище, в якому з'являються можливості взаємопроникнення різноманітних духовних, містичних і псевдонаукових

концепцій. Такі процеси можна добре прослідкувати на прикладі сучасного українського суспільства.

В умовах російсько-української війни, коли порушується усталений спосіб життя і виникає щоденна загроза життю, людина відчуває потребу в адекватному самовизначенні, яке вибудує особистісну ціннісно-смыслову сферу, де простір езотеричної культури є змістовною основою подібного формування. Місце та роль екстрасенсорики в суспільній свідомості визначається особливою силою ідей, які торкаються важливих питань людського буття, адже водночас, ці ідеї є важливою частиною системи цінностей будь-якого суспільства, що впливає на культуру, мистецтво, політику, філософію тощо.

Негативна тенденція полягає у тому, що деякі ідеї езотеричного характеру можуть бути спрямовані проти загальнолюдських цінностей (наприклад, застосування сучасних психотехнологій для специфічної обробки свідомості людини). Але питання добра і зла в рамках даної теми полягає, на нашу думку, в площині моралі. У сучасному житті екстрасенсорика стає однією із перспективних сфер наукового вивчення. За останні роки осмислення феномена екстрасенсорики сучасною наукою дозволяє висвітлити її місце у розвитку життя суспільства.

У наступному підрозділі нашого дослідження ми більш ретельно розглянемо саме цей аспект.

1.2. Наукові підходи до пояснення екстрасенсорики

Основою для академічного вивчення езотерики і екстрасенсорики зокрема стала діяльність клубу «Еранос», який з'явився в 1933 році і в якому формувалися дослідження А. Корбена, К. Юнга, Г. Шолема, А. Февра. Саме дослідницька діяльність багатьох членів цього клубу сприяла побудові базової основи для релігіонізму – моделі, яка є умовною першоосновою, прихованою різноманітними релігійно-містичними та езотеричними традиціями [47]. Однак,

треба наголосити, що цей напрямок зазнав згодом гострої критики з боку європейської школи вивчення езотерики. Наприклад, критичну точку зору на дану модель виказував у своїх роботах В. Ханеграаф [39, р. 256].

Особливе місце в теоретичній розробці езотеризму займає дослідження К. фон Штукрада, який визначає езотеричне як елемент культурних процесів які знайшли вихід у формі сукупності специфічних течій, що з'явилися в західній культурі на протилежність християнству. К.Штукрад приходять до висновку, що при всьому різноманітті езотеричних концепцій можна окреслити типологічні схожі риси: прендування на володіння істинним (абсолютним) знанням, яке відчиняє доступ до альтернативної картини світу і історії; мотив посередництва (знання передається через надприродного посередника); мотив альтернативності або «девіантності»; холістична картина світу, у якій різні рівні світу представлені як єдине ціле [51, р. 78-80].

Зростаючий інтерес до езотеричних знань привів до полеміки і дискусій, результатом яких став розвиток екстрасенсорики, наукові підходи до якої пов'язані з експериментами, метою яких було вивчення наявності надприродних здібностей людини. Зацікавленість питанням присутності у деяких людей «особливої енергії» простежується ще в описах Парацельса [40, р. 103-131], а потім і в роботах Д. Гленвіля, Ф. Месмера, К. Ракенбаха [52]. Але активний період наукових досліджень щодо цієї проблематики починається лише наприкінці XIX сторіччя. У 1882 році у Лондоні, а в 1885 - у Бостоні (США) створюються наукові організації, де активно вивчаються та досліджуються психоенергетичні можливості людини. Лондонська «Спілка психічних досліджень» та «Американська спілка психічних досліджень» того часу відомі діяльністю таких провідних дослідників як В. Крукс, Г. Седжвік, Г. Мерфі, Дж. Томпсон тощо [14, с. 11].

XX століття принесло нові можливості для більш систематизованого, фундаментального підходу у вивченні та аналізі такого явища як екстрасенсорика: розвиток науки, нові досягнення в області техніки, оформлення психології в окрему сферу – всі перелічені чинники сприяли більш

глибинному та ретельному дослідженню надприродних здібностей людини. У колі уваги наукового вивчення на той час була телепатія (передача думок на відстані). Автором першої наукової гіпотези щодо телепатії є американський вчений Е. Хоустон, який у 1892 році зробив припущення про те, що думки можуть передаватися на відстані подібно до радіохвиль, тобто зауважив на електромагнітну природу такого явища як телепатія [46, р. 179-184]. Італійський вчений – невролог Ф. Кацамаллі у двадцятих роках минулого століття проводить експерименти, де вдається зафіксувати радіохвилі мозку з дуже великою частотою – від 3000 до 30000 герц [37, р. 45-55]. Джозеф Бенкс Рейн, американський психолог і парапсихолог, який працював та досліджував у лабораторії парапсихології, заснованої В. Мак-Дугаллом в університеті Д'юка, проводив дослідження, пов'язані з ясновидінням і телепатією. Для пояснення парапсихологічних феноменів Рейн звертався до поняття psi-функції, на яку не розповсюджуються відомі закони фізики, і для аналізу якої знадобиться перенесення методологічної орієнтації з моделі «передавач-канал-одержувач» на психоквантову модель [35]. Д.Рейна вважають автором концепції щодо наявності двох напрямків наукової парапсихології: вивчення позасенсорного сприйняття (ESP), коли розглядається можливість та умови цієї можливості сприймати або передавати інформацію через невідомі ще сенсорні канали, і дослідження психокінезу (PK), коли вивчаються безпосередні психічні дії на фізичну систему.

Однак дослідження такого роду зазнали суворой критики. Наприклад, Дж. Спенсер-Браун в своїй роботі «Ймовірність і науковий висновок» акцентує увагу на тому, що так звані «позитивні результати» даних досліджень є випадковими, «відтворити їх вже неможливо» [6, с. 13-22], вказуючи таким чином на відсутність відповідності вимогам щодо наукового експерименту.

Окремої уваги заслуговують наукові розробки та дослідження 70-80 років ХХ століття. Міжнародний Стенфордський дослідницький інститут під керівництвом Р. Тарга та Г. Путхофа проводить численні експерименти щодо вивчення та аналізу такого явища як «далекогляд» для покращення роботи

розвідки та засобів зв'язку [49]. Шанхайський науково-дослідницький інститут традиційної китайської медицини за сприянням Шанхайського НДІ ядерної фізики АН КНР активно починає вивчати та досліджувати випромінювану людиною енергію, її особливості і можливість керування нею [38]. Зацікавленість викликають і дослідження Б. Дан та Р. Джан у Принстонському університеті (США), які аналізують комп'ютерний експеримент щодо вивчення впливу оператора на процеси в генераторах квантових випромінювань і далекого зв'язку операторів на великих відстанях [44].

Таким чином, можна зробити висновок, що на сучасному етапі ґрунтовних академічних наукових досліджень екстрасенсорики як таких не існує, хоча експерименти проводяться та ретельно аналізуються, але існування парapsихологічних (екстрасенсорних) здібностей існує тільки у формі припущень, гіпотез, та розглядається, більш мірою через фізичний, фізіологічний та психологічний аспекти. Більшість досліджень у цій галузі стикаються з методологічними обмеженнями та недостатністю емпіричних даних. Але, незважаючи на відсутність конкретного наукового пояснення, екстрасенсорика залишається цікавою галуззю для дослідників, зокрема і соціологів. Наукові праці та досвід таких вчених як Л. Васильєв, С. Кріппнер, Г. Путхоф, Р. Тарг та багатьох інших, без сумніву, здійснили вагомий вплив на розкриття природи та механізмів екстрасенсорних здібностей.

Незважаючи на відсутність єдиного наукового пояснення, вивчення екстрасенсорних явищ допомагає нам розширити наше розуміння можливостей людського сприйняття та психічних процесів.

1.3. Чинники та структура екстрасенсорики

Екстрасенсорика - це широке поняття, що охоплює різні підходи та методи, пов'язані зі сприйняттям та розумінням інформації, яка перебуває поза звичайними п'ятьма почуттями. Ця сфера дослідження базується на

припущенні, що людський розум може отримувати інформацію з використанням інтуїтивних або інших нестандартних методів сприйняття.

Чинники, які сприяють виявленню та розвитку екстрасенсорних здібностей, розглядали такі дослідники, як Р. Сперрі, Г.Лозанов, Р. ТаргЕ.Ч.Мей, Е.Хілгард тощо. Вони можуть включати наступні аспекти:

1) *генетика*, тобто припускається, що екстрасенсорні здібності можуть мати спадкову схильність, а генетичні фактори можуть впливати на розвиток інтуїтивних здібностей та здатність отримувати інформацію, що перебуває поза звичайним сприйняттям [1];

2) *тренування та практика*, які можуть покращити екстрасенсорні здібності і сформувати здатність сприймати нестандартну ситуацію, зменшувати біль і прискорювати одужання [33];

3) *стан свідомості*, коли екстрасенсорні здібності можуть бути покращені або знижені залежно від стану свідомості. Наприклад, практики медитації або глибокого розслаблення можуть сприяти збільшенню інтуїтивного сприйняття. Прикладом можуть бути медитативні практики тибетських монахів, завдяки яким людина має змогу отримувати «особливий» змінений стан свідомості [31];

4) *емоційний стан* може впливати на екстрасенсорні здібності. Це пояснюється, в першу чергу тим, що домінування будь-якої негативної енергії (занепокоєння, тривога, ненависть тощо) блокує сенсорні канали-провідники інформації [14, с. 85-86]. Деякі практики потребують введення в особливий емоційний стан, стан катарсису, для відкриття каналу зв'язку із сакральним.

Однак потрібно зауважити, що всі описані чинники витікають з головного: фундаментальною «творчою лабораторією» та джерелом таких проявів є робота мозку. Н. Бехтерева, нейрофізіолог зі світовим ім'ям, так визначала роботу мозку: « Я часто думаю про мозок так, ніби він – окремий організм, така собі «істота в істоті». Я припускаю, що думки існують окремо від мозку, а він тільки уловлює їх у просторі і зчитує. Ми бачимо багато, але не в змозі пояснити» [29, с. 19].

Структура екстрасенсорики, може включати наступні елементи:

1. *сприйняття* як перший етап екстрасенсорного процесу, коли людина отримує інформацію поза звичайними чуттями. Так інформація може надходити до людини у вигляді певних візуальних образів, звуків, відчуттів (ясно-бачення, ясно-слухання, ясно-відчуття);

2. *розуміння*, тобто озкова обробка одержаної інформації. Людина намагається інтерпретувати отримані сигнали та визначити їх значення (ясно-знання), тобто йде робота з інформацією;

3. *використання*, коли за умови правильного «зчитування» та «розшифровки» отриманих сигналів, людина може використовувати цю інтуїтивну або енергетичну інформацію для прийняття рішень, розв'язання проблем або сприйняття навколишнього середовища [26].

Таким чином, структурними елементами екстрасенсорики є опір на одне з почуттів (сприйняття), аналіз та обробка інформації мозком (розуміння) та безпосередньо робота з самою інформацією.

Завдяки вищезначеним чинникам та структурі, *екстрасенсорика*, з нашої точки зору, може визначатися як повноцінний механізм конструювання соціокультурної реальності і впливати на трансформацію цієї реальності.

Спираючись на концепції К. Штукрада і А. Февра, можна говорити про те, що такий вплив здійснюється за допомогою певних функцій:

- світоглядної і пояснювальної, оскільки екстрасенсорика дозволяє осмислити та систематизувати досвід змінених станів свідомості;
- адаптивної – вона сприяє адаптації до реалій соціокультурного простору;
- інтегративної, яка визначає місце та роль суб'єкта у соціальному просторі, а також орієнтує на ціннісні стандарти, за допомогою яких індивід орієнтується в житті і формує своє оточення;
- компенсаторної як функції релаксації;
- телеологічної;
- організаційної ;
- функції відтворення за допомогою збереження надбаних знань, які є фундаментом для відтворення експерименту.

Вищезначені функції сприяють створенню особливих ціннісно-смыслових світів культури, формуванню каналу зв'язку із скральним. Також слід зазначити, що за допомогою цих функцій з'являються унікальні можливості для реалізації творчості, власних амбіцій та самореалізації особистості. Унікальність такого синтезу чинників, структури і функцій екстрасенсорики полягає в тому, що задається вектор життєвих цінностей та ідеалів та соціальних орієнтацій і стандартів поведінки. Саме ці фактори в умовах невизначеності можуть забезпечити самовизначення особистості.

Проте, важливо зазначити, що *екстрасенсорика* не є науково доведеною дисципліною, але її результати можуть бути предметом дискусій. Інтерпретація інформації, отриманої екстрасенсорами, може бути підкреслена суб'єктивністю та особистими віруваннями. Таким чином, екстрасенсорика може мати великий потенціал у сприянні розвитку та допомоги людям у різних сферах їхнього життя, але важливо пам'ятати про необхідність критичного мислення та розуміння обмежень цієї сфери діяльності.

Висновки до розділу I

В першому розділі кваліфікаційної роботи здійснено теоретичне обґрунтування екстрасенсорики як соціального явища; досліджено історію її становлення та визначено наукові підходи до трактування, уточнено структуру, функції, з'ясовано зміст езотерики як базової складової екстрасенсорики.

У ході дослідження зроблено наступні наукові висновки.

1. Екстрасенсорика, як своєрідне езотеричне знання, зародилося у якості основи культово-обрядових традицій, системи релігійно-містичних знань, як відображення несвідомого прагнення до відбудови внутрішньої духовної єдності на ранньому етапі розвитку суспільства.

2. Езотеричні явища як теорія і практика на різних стадіях розвитку стають притаманні не тільки релігії, а й іншим формам суспільної свідомості-філософії, мистецтву тощо.

3. Екстрасенсорика – це культурно-історичний феномен, змістовна сторона якого визначається різноманітними концепціями і доктринами, які передбачають передачу найдавніших знань майбутнім поколінням. Як складова частина культури екстрасенсорика має об'єктивні причини свого генезису, де в першу чергу – прагнення набуття нетрадиційних знань з метою впливу на інших людей або здобуття бажаного.

4. Розглядаючи екстрасенсоріку як особливий вид знань, ми зробили спробу висвітлення її чинників, структури та функцій, які сприяють створенню особливих ціннісно-сміслових світів культури та допомагають розкрити і реалізувати духовний і творчий особистісний потенціал.

Таким чином, екстрасенсорика як соціальне явище, без сумніву, має певний вплив на суспільство, який може бути як позитивним, так і негативним. Важливо збалансувати інтерес та захоплення екстрасенсорікою з критичним мисленням та обізнаністю. Тільки тоді ми зможемо використовувати феномен екстрасенсоріки як джерело внутрішнього розвитку та самовдосконалення, не заперечуючи науковому підходу та етичним нормам суспільства.

РОЗДІЛ II

ЕКСТРАСЕНСИ ЯК АГЕНТИ МЕДІАМАНІПУЛЯЦІЙ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА

2.1. Екстрасенси як суб'єкти екстрасенсорики: ознаки, характеристики

Суб'єктами екстрасенсорики є люди з надприродними здібностями, або екстрасенси. Вони володіють особливою здатністю передбачати, передчувати і використовують її для розкриття інформації, недоступної звичайним людям.

Численні експерименти вчених, парапсихологів, психологів тощо свідчать про те, що екстрасенсорні здібності в основі своїй є здібностями нашої підсвідомості. Оскільки підсвідомість працює з усіма психічними процесами людини, і вона завжди « увімкнена», таким чином отримується доступ до потрібної інформації [12].

Умовно екстрасенсів можна поділити на різні типи або групи за видами їх домінуючих здібностей та видами їхньої діяльності. Так, у сучасному медійному просторі, на основі контент-аналізу, можна виокремити і схарактеризувати наступних суб'єктів екстрасенсорики.

1. *Ясновидці*. Вони мають здатність бачити події або отримувати інформацію про майбутні події. Ця категорія екстрасенсів є, мабуть, самою задіяною. Людина завжди бажає знати, яке майбутнє її очікує. Особливо це стосується якихось двозначних ситуацій або життєвої кризи, пов'язаної з безпекою, кризою відносин, погіршенням матеріального добробуту тощо. Як правило, ясновидці, звертаючись до свого внутрішнього «я», тлумачать майбутні події, використовуючи потік свідомості. Саме з цієї причини мова тлумачення буває не завжди зрозумілою для людини. Деякі «пророцтва» ясновидців розуміються лише через певний проміжок часу.

Однією з найвідоміших ясновидиць вважали Вангу. Будучи сліпою фізично, вона передбачала події, звертаючись до свого «внутрішнього зору». Нострадамус передбачив смерть Франциска II, Французьку революцію, навіть, власну смерть. До ясновидців належать і Вольф Мессінг, і «сплячий пророк» Едгар Кейсі, який передбачив створення лазера, розпад комуністичного режиму, війну в Україні.

2. *Ясночутливіці*. Ці люди здатні відчувати енергію або присутність інших сутностей та істот, можуть «спілкуватися з духами», відчують присутність невидимих енергій або виявляти емоційний стан людей. Як правило, до цієї групи відносять медіумів, спіритистів, екзорцистів. Світ знає такі відомі імена як Артур Форд (американський медіум), Сільвія Браун (письменниця, медіум і гіпнотерапевт), Хелен Сміт (швейцарька художниця, представниця Арт Брют, медіум та спіритистка), Алан Кардек (спіритист, згодом ним була написана знаменита «Книга Духів») та багато інших. Як правило, ця категорія екстрасенсів застосовує для своєї діяльності багато культових інструментів для підсилення психо-емоційного стану. Заговори, певна кількість свічок, дошка Віджа – це декілька інструментів роботи ясночутливців. Особливий сплеск зацікавленості саме ясночутливцями прийшовся на кінець XIX- поч.-XX-го ст. та на 90-ті роки минулого сторіччя. Наприклад, Наполеон Бонапарт був відомим прихильником спіритизму.

3. *Телепати*, які здатні передавати або отримувати думки, почуття або інформацію без використання звичайного мовлення або засобів спілкування.

Сам термін «телепатія» було вперше вжито в 1882 році Фредеріком В.Х.Майерсом, одним із засновників британської Спілки психічних досліджень після експериментів, які проводились разом з іншими дослідниками – Герні, Седжвіком та Барретом. Експеримент був пов'язаний з намаганням передачі думок на відстані [46].

Однак, беручи до уваги відсутність біологічних передумов до телепатії, а також протиріччя її існування головним науковим принципам, вчені розглядають телепатію як псевдонауку. До критиків телепатії відносять

філософа і фізика Маріо Бунге, фізика Джона Тейлора та інших вчених. Вони вважали, що телепатія протирічить законам науки, а ствердження про те, що думки можуть передаватися на відстані і не слабнути – несумісне із законами фізики [50].

Отже, кожна категорія екстрасенсів має свої здібності, засоби і інструменти отримання інформації. Як правило, екстрасенси поєднують декілька типів здібностей, що робить їх вкрай цікавими для дослідження.

Об'єкт екстрасенсорики залежить від категорії здібностей самого екстрасенса і виду його діяльності. Наприклад, для ясночутливців, об'єктом є енергія; для телепатів – людина або група людей, тобто об'єктом екстрасенсорики може бути як всесвіт з його загадковістю, так і окрема людина зі своїми проблемами.

Окремої уваги, на нашу думку, заслуговує діяльність екстрасенсів щодо досліджень та розвитку науки: як свідчать численні факти, екстрасенси беруть участь у наукових експериментах, можуть сприяти розвитку нових технологій, виявляти нові явища та надавати цінну інформацію для науковців [49, р. 329-354]. Прикладом такої діяльності є широкомасштабна програма «Зоряна Брама» (США), яка проводилася з 1972 по 1995 роки ЦРУ та військовою розвідкою, і головним завданням якої було залучення екстрасенсорних можливостей для досягнення певних воєнних цілей [16].

Тож як бачимо, феномен екстрасенсорики помітно відображає життя суспільства. Поява великої кількості містичних об'єднань, нових напрямків в цій галузі знань, сучасних психофізичних систем, призводить до розширення сакральної компоненти суспільної свідомості, впливає значною мірою на духовне і соціальне життя суспільства [34].

Сучасність через медіапростір, сторінки газет, різноманітні телешоу охоплює читачів та слухачів великою кількістю матеріалу про загадкове і таємниче, тим самим сприяючи сугестивності свідомості суспільства.

Контент – аналіз засвідчив, що протягом 2022 року в українських медіа було опубліковано близько 22 000 матеріалів із магічними пророцтвами [5].

Тільки з 2014 по 2021 роки українське телебачення показало 8 сезонів шоу «Битва екстрасенсів». Негативна сторона такого явища полягає в тому, що значна кількість людей спирається не на наукові уявлення, а псевдоцінності і не може адекватно відобразити своєю свідомістю сучасну реальність.

Без сумніву, екстрасенси можуть і допомагати своєю діяльністю: підказати спосіб виходу зі складної ситуації, бути своєрідними психологами та, навіть, психотерапевтами, надаючи духовну підтримку. Але треба усвідомлювати, що хаотичність свідомості суспільства збільшилася настільки, що з'являються нові й нові можливості для різного роду маніпуляцій. Щоб захиститися від негативного впливу, треба дотримуватися такої собі «золотої середини». Духовне здоров'я сучасного суспільства залежить, перш за все, від духовного потенціалу самого суспільства.

2.2. Фактори впливу екстрасенсів на масову свідомість

Вік цифровізації відзначається швидким зростанням інформаційних технологій, а медіапростір стає важливим каналом комунікації та потужним джерелом впливу на масову свідомість. Однією з найбільш цікавих і дискусійних тем у цьому контексті є практики діяльності екстрасенсів. Хоча існують різні точки зору щодо існування людей з надприродними здібностями та певний скепсис щодо наукового підґрунтя такого явища як екстрасенсорика, вплив на медіапростір і споживачів інформації представників цієї галузі є незаперечним.

Саме тому дослідження механізмів впливу на масову свідомість є особливо актуальним в умовах війни, коли суспільство знаходиться у стані постійної емоційної напруги та потрясінь, що значною мірою впливає на свідомість самого суспільства. Для того, щоб докладніше висвітлити та проаналізувати механізми впливу екстрасенсів на масову свідомість, насамперед потрібно чітко визначити саме поняття масової свідомості, оскільки

досконале розуміння самої природи цього феномена і є ключем до здійснення маніпулятивного впливу.

Історія вивчення даного питання сягає своїм корінням до наукових поглядів давньогрецьких філософів Платона і Арістотеля; протягом часу феномен масової свідомості розглядався Р. Декартом, Е. Дюкргеймом, Г. Лебоном, З. Фройдом, Г. Блумером та іншими вченими-філософами, психологами та соціологами. Наукові концепції цих дослідників будувалися певною мірою на протиставленні *колективного* і *індивідуального*, окреслюючи поняття *маса* і *індивід* та аналізуючи їх взаємодію. Наприклад, відомий французький соціолог і психолог Г. Лебон у своїй роботі «Психологія мас» акцентує увагу на тому, що живильною силою маси є емоції, які об'єднують усіх індивідів, і почуття, яких би не відчував окремих індивід стосовно певної події чи явища [17]. К. Г. Юнг в роботі «Архетип та символ» вказує на те, що фундаментом *індивідуального несвідомого* є комплекси, а *колективного* – архетипи, які, в свою чергу, базуються на міфах та передаються від покоління до покоління. Але, за Юнгом, кожне нове покоління несе вже і нові міфи та настанови, що призводить до зміщення традиційних цінностей та уявлень, внаслідок чого відбувається вплив і на поведінку мас [36].

Сучасне тлумачення поняття *масова свідомість* є таким: «Масова свідомість – особливий вид суспільної свідомості, що відображає знання, уявлення, норми, цінності та зразки поведінки, притаманні значним неструктурованим множинам людей» [10].

Окремої уваги у межах даного питання заслуговує наукова концепція, запропонована французьким психологом Сержем Московічі. Його стаття «Психоаналіз, його образ і його аудиторія» містить чимало слушних думок. В першу чергу дослідник вказує, що поведінка індивідів відрізняється моральністю та розумністю, коли ці індивіди розглядаються поодиночі, але стає протилежною, коли індивід потрапляє у маси. Індивідуальні здатності сприйняття та спостереження зовнішнього світу формують правильне знання, в той час як соціальні чинники призводять до спотворення й руйнування

переконань і світогляду [21]. С. Московічі підіймає важливе питання специфіки ірраціональних складових психіки. З огляду на це, як наголошує дослідник, механізми впливу на масову свідомість також мають бути ірраціональними, мова – емоційно забарвленою, а формулювання – надто простими, легкими для сприйняття і у наказовій формі. Ефективність дії означених складових полягає у тому, що маса не схильна до аналізу та міркувань, вона є лише пасивним споживачем інформації, «масі потрібні гасла, зведені до формули». Тобто Серж Московічі акцентує увагу на тому, що індивідуальність стирається, потрапляючи у маси, а критичне мислення перетворюється на ірраціональне, що сприяє маніпулятивному впливу.

Повертаючись до українського контексту даної проблеми, варто відзначити, що потужним фактором впливу на свідомість суспільства в сучасних умовах є ціла низка проблем, пов'язаних із політичною і соціально-економічною ситуацією в країні, і, як наслідок – поява великої кількості екстрасенсів різного ґатунку. Зацікавленість суспільства феноменом екстрасенсорики зростає в найскладніші часи. Злам усталеної системи моральних цінностей, руйнація ідеалів, економічні та політичні кризи, пошук себе як особистості у новій системі координат життя-всі ці чинники призводять до хаотичності свідомості [3]. Результатом такої фрустрації є намагання вийти за рамки реальності, повірити в те, що існує якийсь інший, дивний вимір, що існують люди з особливим даром, які зможуть не тільки пояснити ті чи інші явища, але й, заглянувши наперед, підказати, яким чином уникнути ризиків, своїми практиками водночас змінити життя на краще. Так, у кризові 90-ті роки майже вся країна «заряджала воду й креми» разом з Аланом Чумаком і чекала, поки «біологічний будильник» Анатолія Кашпіровського «розбудить вчасно». З'являється безліч ясновидців, чаклунів, цілителів та мольфарів – закарпатських, карпатських і львівських. Українські газети і журнали того часу рясніють численними публікаціями про них, з ними беруть інтерв'ю, їх рекламують. Наприклад, всім відомо, як в українській газеті «Бульвар Гордона» головний редактор Д. Гордон постійно рекламував «Золоту піраміду Ю-

Шинсе», яка, за його словами, лікує, практично все. Альманах «Доктор Нострадамус» видавав астрологічні прогнози, різного роду пророцтва, «ділився» рецептами «стародавньої медицини» та магічними засобами позбавлення «вінця безшлюбності».

Розповсюдження зацікавлення до феномена екстрасенсорики відбувалося за допомогою різних медійних каналів і форматів. Одним із самих поширених засобів такого розповсюдження стало телебачення, де екстрасенси брали участь у спеціальних програмах: «Паралельний світ» на каналі СТБ, ток-шоу, реаліті-шоу «Битва екстрасенсів», мали, навіть, власні передачі. Це давало їм можливість продемонструвати свої здібності, вражаючи глядацьку аудиторію і, водночас, викликати ще більшу зацікавленість до своєї діяльності.

Таким чином, ми можемо відстежити як за допомогою ЗМІ та телебачення відбувалася своєрідна реміфологізація громадської свідомості. Якщо взяти до уваги традиційну повагу нашого суспільства до ЗМІ при відсутності імунітету масової свідомості, то можемо тільки уявити що саме відбувалося на той час із свідомістю звичайної масової психології.

Тридцять років незалежності для нашої країни не були легкими. становлення України як незалежної держави, потім дві революції Помаранчева і Гідності, з 2014 року російська агресія, з 24 лютого 2022 року – повномасштабне вторгнення російських військ, які супроводжувалися досить складними соціально-політичними та економічними процесами, і українське суспільство проходить раз за разом «точку біфуркації». Тому, на нашу думку, цілком логічно, що інтерес до екстрасенсорики не тільки не зменшився, а й набирає популярності. А завдяки новим технологіям з'явилися і нові джерела розповсюдження інформації. Інтернет і соціальні мережі дають широкий спектр можливостей для різного роду діяльності екстрасенсам.

Таким чином, прослідковується певна закономірність: чим більш доступне джерело інформації і чим гостріша проблема, з якою стикається людина або суспільство в критичні моменти свого існування, тим більший запит на діяльність людей з надприродними здібностями. І тому є декілька причин: а)

запит українського суспільства на своєрідне «диво» в умовах сьогодення; б) спроба й намагання знайти альтернативну точку зору; в) підсвідоме бажання отримати психологічний стрижень душевного спокою та внутрішньої гармонії.

Беручи до уваги все вищевикладене, можна зробити висновок про те, що головними факторами впливу на масову свідомість з боку екстрасенсів є:

1. Інстинктивність, інертність та ірраціональність мислення мас;
2. Відсутність критичного мислення;
3. Зовнішні фактори (війна, соціальні та економічні проблеми, питання безпеки та власного здоров'я тощо), які провокують деструктивне мислення та сприяють різного роду маніпуляціям;
4. Розповсюдження у медіапросторі інформаційного продукту діяльності екстрасенсів, що призводить до реміфологізації свідомості українського суспільства.

Підсумовуючи, варто наголосити на тому, що вплив екстрасенсів на масову свідомість здійснюється, головним чином, на психологічному рівні. Українська науковця В. Фомічова зазначає, що в свідомості головною є емоційна компонента. Саме вона є основним регулятором прояву масової психології та масової поведінки особистості» [32].

Яким чином, за допомогою яких механізмів та інструментів здійснюється вплив екстрасенсів на масову свідомість, буде розглянуто у наступному підрозділі роботи.

2.3. Сучасні практики і методики медіаманіпуляцій екстрасенсів

Перш за все, визначимо, що маніпулювання є способом психологічного впливу, спрямованого на зміну поглядів, думок, світогляду [28]. Медіапростір, з одного боку, дає можливість перебувати у центрі світових подій, а з іншого - здатен формувати та трансформувати цей світогляд, маніпулюючи свідомістю та реакціями. Відомий засновник нейролінгвістичного програмування Ф. П'юселік

дорівнює маніпуляцію до комунікації [48, р. 24], а відомий український вчений В. Лойко визначає маніпуляцію як програмування суспільних думок, настроїв і психічного стану з метою забезпечення поведінки, вигідної маніпуляторам [20, с. 179-181].

Маніпуляція має свої характерні риси. Спробуємо окреслити деякі з них:

1. Маніпуляція – це психологічний, на рівні підсвідомості, несвідомий вплив на людину. Вона завжди торкається самих «тригерних точок» душі.

2. Будь-яка маніпуляція базується на певному сценарії, де є чітка мета та план дій.

3. Маніпуляція завжди має прихований характер, її важко розпізнати, саме тому маніпуляцію іноді порівнюють із «загадковою дамою, що ховається за маскою» [13, с. 27-28]. Г. Шиллер, один із провідних фахівців щодо американських засобів масової інформації таким чином визначає прихований характер маніпуляції: «для досягнення успіху маніпуляція повинна залишатися непомітною. Успіх маніпуляції гарантовано, коли людина, якою маніпулюють, вірить в те, що все здійснюване має природний характер і є неминучим. Коротше кажучи, для маніпуляції потрібна фальшована дійсність, де її присутність не буде відчуватися» [45, р. 4]. Дотримуючись ідеї Ф. П'юселіка, можна говорити про те, що у сучасному житті масштаби маніпулювання вийшли давно за межі психології і використовуються в багатьох аспектах життя людини. Екстрасенси не є винятком і також використовують різні методики маніпуляцій.

Розглянемо і проаналізуємо головні з них.

Маніпулятивний вплив в медіа здійснюється за допомогою застосування певних засобів та методів, кожен з яких, в свою чергу, здійснює інформаційний, невербальний та соціально-психологічний вплив [25].

Інформативний засіб передбачає виготовлення інформаційного продукту за певними технологіями, який потім розповсюджується в інформаційному просторі. Як приклад-тексти з астрологічними прогнозами для кожного знаку

зодіаку, гороскопи, відеоролики з пророцтвами та медитативними практиками на всі випадки життя, онлайн –навчання з нумерології, рунології тощо.

Засоби невербального впливу - система суспільно значимих знаків, символів, ритуалів, які впливають на сприйняття інформації. Наприклад, зараз багато українських екстрасенсів у якості обкладинок своїх відеороликів використовують прапор України. Відеоролики Людмили Хомутовської завжди починаються картинкою мерехтливих свічок, де фоном є завжди однакова мелодія. Деякі астрологи свої прогнози роблять на фоні зіркового неба, таролог працює з нестандартною, так званою «темною» колодою карт, яка одразу привертає увагу, специфічна культова атрибутика, одяг тощо - такі невербальні засоби заздалегідь налаштовують споживача до сприйняття «потрібної» інформації.

Засоби соціально-психологічного впливу за своєю суттю вони мають монологічну природу – здійснення одностороннього впливу на реципієнтів. Розглянемо декілька інструментів соціально-психологічного впливу щодо діяльності екстрасенсів.

Навіювання (сугестія), ознакою якого є пасивне, некритичне сприймання інформації. Цей інструмент ефективно працює, впливаючи на довірливість та емоційність. Завданням маніпуляторів є, в даному випадку, зниження активності критичного мислення реципієнта і інтенсифікація емоцій. Вперше цей феномен описав Г. Лебон. З його точки зору, навіювання – це психологічний вплив, заснований на некритичному сприйнятті інформації, що передається в односторонньому напрямку масовій аудиторії [2, с. 228].

Головне правило маніпуляції говорить: «Бий не по розуму - бий по почуттях!» На цім правилі базується техніка емоційного резонансу. Емоційний резонанс за допомогою спеціальних маніпулятивних прийомів – відсутність альтернативної інформації, контрастна подача та імідж самого екстрасенса - дозволяє пробити психологічний захист, який людина створює на усвідомлюваному рівні.

Показовим прикладом означеного нами може виступати відеоролик з таро-прогнозом «Чи закриють небо над Україною?» [67]. Згідно з прогнозом – закриють «в період від трьох днів до тижня». Небо, як відомо, не закрили, прогноз не виправдався, але на момент виходу відеоролику тема закритого неба була актуальною і дуже болючою при повній невизначеності ситуації, відсутності офіційної інформації у ЗМІ, та ще й на тлі негативних повідомлень.

З навіюванням тісно переплітається засіб психологічного зараження, сутність якого полягає в передачі через вербальні і невербальні повідомлення емоційного стану (паніка, тривожність, страх тощо), тобто зараженні аудиторії. Виникає ефект умовного «загального вагону» [45, р. 35]. Екстрасенси володіють особливо потужним потенціалом навіювання і зараження, оскільки вони емоційно захоплюють аудиторію, навіюють їй певні настрої, заражають почуттями та ідеями, є своєрідними міфологічними Сиренами. Якщо проаналізувати коментарі під вищезначеним відеороликом, то можна побачити скільки вдячних та захоплених відгуків залишили люди, і, навіть, коли прогноз не виправдався, аудиторія в більшості своїй не була розчарована : «Ірина! Дякую! Ви знаєте, я дивлюся 20 числа і я розумію, про що карти сказали. Небо закрите другими Молитвами всіх! Вірою! Силою волі!». Тож, як ми бачимо, ефективність навіювання і зараження зростає, коли річ йде про неусвідомлені реципієнтом бажання, потреби, страхи, що чудово усвідомлюють екстрасенси. Важливу роль у процесі зараження відіграє *спільність оцінок та настанов*, властивих масі людей, схильних до зараження [15].

Ще одним важливим засобом впливу є *наслідування*, де за об'єкт аудиторією беруться звички, моделі поведінки, ідеали, матеріальні і духовні цінності тощо. Детально теорію наслідування у своїх роботах описує Д. Тард. Згідно з його концепцією, факторами, що визначають наслідування, є практичність, престиж і покора [25, с. 161]. Наслідування є важливим елементом соціалізації особистості, набуття нею соціокультурного досвіду.

Ефективним засобом впливу при дослідженні діяльності екстрасенсів є *імідж*. Суть його полягає у тому, що розробляється і пропагується певний

образ, який може зробити максимально позитивний вплив для сприйняття масової аудиторії. У цьому контексті доречно згадати ще один важливий постулат С. Московічі. Йдеться про те, що маса потребує свого вождя та його підтримки. Його могутність базується на мистецтві вести за собою. Таким чином ідеалізується образ лідера, а будь-які ідеї, які він висловлює не підлягають сумніву [21]. При цьому акцент робиться на психологічному аналізі очікувань аудиторії, на яку розрахований вплив. Для ефективності цього методу важлива присутність наступних чинників: довіра, популярність, професійні якості, певна ментальна близькість з цільовою групою [2, с. 226-228].

Наприклад, коли людина бачить інформацію «екстрасенс, ясновидиця та фіналістка «Битви екстрасенсів», або «міжнародний астролог», звісно, це викликає безумовну довіру. Регалії, наявність великої кількості підписників на різних медіаресурсах, безліч захоплених відгуків – всі ці чинники роблять певного екстрасенса беззастережним авторитетом, а критика на його адресу занурюється у галасі захопленої та довірливої аудиторії.

Методики медіаманіпуляцій екстрасенсів над масовою свідомістю є різноманітними та здатними ефективно впливати на глядачів та читачів. Успіх їхньої діяльності залежить від кмітливості та вміння добре використовувати ці методики. Однак, варто враховувати, що ці маніпуляції можуть мати негативні наслідки для споживачів: вони можуть бути обдурені або піддатися впливу недостовірної інформації. Тому важливо розвивати критичне мислення та здатність аналізувати інформацію, яку нам подають екстрасенси та інші медіа фігуранти. Німецька вчена, політолог і соціолог Елізабет Ноель-Нойман, яка вперше дослідила явище маніпуляції, таким чином визначила цю проблематику: «Жертвою маніпуляції людина може стати лише в тому випадку, якщо вона виступає як співавтор, співучасник. Маніпуляція – це не насильство, а спокуса. Кожній людині дана свобода руху і свобода волі. Значить, є відповідальність – встояти, не впасти в спокусу» [23, с. 137].

Висновки до розділу II

Результати дослідження, до представлено у розділі 2 свідчать про потужний вплив екстрасенсорних явищ та маніпуляцію масовою свідомістю в сучасному суспільстві. На підставі представленого матеріалу можна сформулювати кілька ключових висновків, що суттєво розширюють розуміння даної теми.

Визначено зміст поняття «екстрасенс»; розглянуто ознаки та характеристики екстрасенсів як суб'єктів екстрасенсорики; окреслено специфіку та види їхньої діяльності.

Виявлено, що використання екстрасенсорики не обмежується лише саморозвитком та самовдосконаленням, але активно використовується як ефективний інструмент для впливу на масову свідомість через медійні канали, тим самим ми робимо окремий наголос на тому, що медіаманіпуляція, за допомогою екстрасенсорики, може мати значний вплив на створення спотвореної картини подій та перекручення інформації. Це створює ризик для об'єктивності та достовірності інформації, що сприяє формуванню недостовірних уявлень масовою аудиторією. З огляду на це в даному розділі нашої роботи ми зосередились на висвітленні змістовної суті поняття *масова свідомість* та проаналізували наукові концепції щодо цієї проблематики таких вчених як Г. Лебон, К. Г. Юнг, С. Московічі. Це дозволило нам дослідити фактори, механізми та інструменти впливу екстрасенсів на масову свідомість в сучасних умовах, а також на потребу розвитку відкритого діалогу між науковою спільнотою, медіа та суспільством.

Спільні зусилля у напрямку освіти, популяризації критичного мислення та виявлення маніпуляційних технік у медіа сприятимуть формуванню більш обізнаного та критичного суспільства в епоху інформаційних викликів.

РОЗДІЛ III

ЕКСТРАСЕНСИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ЕМПІРИЧНА ВЕРИФІКАЦІЯ ЇХ ВПЛИВУ

3.1. Програма соціологічного дослідження медіавпливу екстрасенсів на масову свідомість

Актуальність дослідження. З огляду на те, що наразі в Україні спостерігається чимало езотериків з достатньо широким спектром «послуг» та «пропозицій», а стан свідомості суспільства в умовах війни є певною мірою хаотичним, що сприяє різного роду маніпуляціям, нагальною потребою є емпірична верифікація впливу екстрасенсів на масову свідомість в умовах сьогодення.

Дане дослідження допоможе проаналізувати поточний стан українського меідапростору щодо діяльності екстрасенсів та виявити ступінь і характер її впливу на свідомість українського суспільства. Аналіз й узагальнення отриманих результатів суттєво допоможуть розробити превентивний механізм задля мінімізації можливих деструктивних наслідків маніпулювання масовою свідомістю в умовах війни.

Соціальна проблема. Російсько-українська війна спровокувала цілу низку проблем як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, що робить свідомість суспільства більш ослабленою та сприяє підвищенню впливу різного роду пропаганди. В контексті даного питання основними проблемами є збільшення впливу екстрасенсів на масову свідомість шляхом маніпуляцій та недостатня увага до цієї проблеми загальнонаціональних ЗМІ.

Мета дослідження: розкрити характер і особливості впливу екстрасенсів на масову свідомість українського суспільства та розробити превентивні заходи щодо запобігання можливим негативним наслідків таких медіаманіпуляцій.

Виходячи із вищезазначеної мети можна сформулювати наступні **завдання:**

- визначити джерела масової інформації, через які найчастіше здійснюється вплив екстрасенсів на масову свідомість;
- виявити та проаналізувати механізми і особливості означеного впливу;
- дослідити та порівняти ступінь впливу екстрасенсів на суспільну свідомість *до та під час війни*;
- розробити рекомендації щодо шляхів і методів протистояння медіаманіпуляціям екстрасенсів в умовах війни.

Об'єктом дослідження є споживачі (населення різного віку) прогнозів екстрасенсів.

Предметом: оцінні судження населення щодо довіри до прогнозів екстрасенсів та їх впливу на масову свідомість в умовах війни.

З огляду на вищезазначені завдання, висуваються наступні **гіпотези:**

1. Сучасний український медіапростір сприяє розповсюдженню езотеричного контенту
2. Медійна популярність екстрасенсів під час війни пояснюється їх досконалим володінням потужними інструментами психологічного впливу та ефективним застосуванням цих механізмів на практиці. Водночас державна інформаційна політика не приділяє належної уваги цій значущій проблемі, внаслідок чого спостерігається відсутність альтернативних наукових джерел інформації.
3. Психологічний стан здоров'я українців значно погіршився під час війни, що призвело до нестабільного стану свідомості суспільства та появи сприятливих умов для поширення популярності різноманітних псевдонаукових знань та практик.
4. Вплив екстрасенсів на масову свідомість під час війни став потужнішим, але його характер здебільшого не є деструктивним.

5. Українське суспільство переважно усвідомлює можливість маніпулятивного впливу з боку екстрасенсів, але йде на певну комунікацію з ними зазвичай свідомо, намагаючись вийти за межі жорсткої реальності.

Обґрунтування методики дослідження. Зважаючи на специфіку досліджуваної проблеми та з метою більш досконалого визначення характеру й особливостей механізмів впливу екстрасенсів на свідомість українського суспільства в умовах війни, в своїй роботі ми застосували **методи якісного контент-аналізу та анкетного опитування.**

З огляду на те, що маніпулювання масовою свідомістю базується переважно на психологічних аспектах, то і дослідницький інтерес у межах даної проблематики полягає у розгляді саме психологічного впливу на аудиторію.

Для своєї роботи ми обрали якісний контент-аналіз, оскільки він, на відміну від кількісного, спрямований на дослідження емоційної складової інформації, яка подається аудиторії. Тому, на нашу думку, означений метод якнайкраще допоможе проаналізувати специфіку діяльності екстрасенсів у сучасному медіапросторі України.

Для роботи було обрано 3 медіаджерела: 3 канали найпопулярніших екстрасенсів України на платформі YouTube. Проведено аналіз матеріалу за 2022-2023 роки.

Для дослідження впливу екстрасенсів на свідомість українського суспільства в умовах війни нами було проведено онлайн-опитування за допомогою розробленої авторської анкети (Google форми), запитання якої спрямовані на визначення характеру і ступеня впливу на масову свідомість з боку екстрасенсів як у довоєнний час, так і під час війни.

Респондентами анкетування, яке проводилося нами упродовж березня-квітня 2024 року, стали 180 громадян України, мешканці її різних регіонів: захід, центр, південь, схід, віком від 18 років і старше.

Теоретична інтерпретація понять.

Езотеричні знання – сукупність знань, призначена для обмеженої групи осіб.

Екстрасенси – люди, які володіють надприродними можливостями, зокрема езотеричним знанням.

Маніпуляція – складний прийом впливу, спосіб, що впливає на поведінку індивіда чи групи осіб у суспільстві.

Медіапростір – електронне оточення, в якому окремі люди, групи та інші спільноти можуть діяти разом одночасно.

Клікбейт – це веб-контент із заголовком-приманкою, мета якого змусити користувача перейти за посиланням.

3.2. Екстрасенси як агенти медіаманіпуляцій в умовах російсько-української війни: емпірична верифікація

У межах контент-аналізу нами було розглянуто 3 YouTube-канали відомих українських екстрасенсів: Л. Хомутовської, В. Росса і В. Шатиловича. Основним видом означених джерел є відеоролики.

У якості досліджуваних структурних одиниць були обрані наступні смислові одиниці (слова і словосполучення): *прогнози, ворог, війна, мир, таро, перемога, Росія, Україна, пророцтва, нумерологія, оберіг*. Проаналізовано контекст, у якому згадуються ці слова та вислови, а також емоційне забарвлення і графічний матеріал означеного інформаційного продукту.

У ході дослідження було виявлено, що наразі в Україні налічується велика кількість екстрасенсів. Однією з найпопулярніших вважається Людмила Хомутовська, авторка прогнозів «Україна зробить щось неймовірне!»[59], «Гатити будуть! Ракети готові!»[58] тощо. Тільки один з YouTube-каналів Л. Хомутовської налічує 1,4 тис. відео, а середня кількість переглядів сягає понад 100 тис. В деяких відеороликах екстрасенс пропонує своїй аудиторії також долучитися до її діяльності та стати своєрідними помічниками, що, безумовно, сприяє певній соціалізації індивіда, підвищує його самооцінку і, головне – як найкраще відповідає внутрішньому запиту суспільства бути не сторонніми

спостерігачами подій, а стати безпосередніми учасниками певного важливого процесу. Прикладом такого виду діяльності є відео-практики Л. Хомутовської «Активація кристалів на допомогу Україні» [60], «Потужна практика задля здійснення бажаного» [61] тощо.

Астропсихолог Влад Росса, який сучасним медіапростором позиціонується як «астролог, що входить до п'ятірки найкращих астрологів України», також має свій сайт [53] та власний канал на платформі YouTube, який налічує наразі 125 тис. підписників, а ще наприкінці 2023 року їх кількість складала лише 116 тис. Середня кількість переглядів відеороликів – понад 40 тис. Попри те, що жоден прогноз Влада Росса, зроблений упродовж 2022-2023 років не виправдався, як бачимо, кількість підписників його каналу тільки збільшується. Наприклад, згідно з «пророцтвами» «одного з найкращих українських астрологів» в січні 2023 року «ми візьмемо Мелітополь», війна повинна була закінчитися в серпні – вересні того ж року, а новим президентом України стане В. Залужний [54]. Натепер концепція змінюється: за твердженням зорезнавця Росса, Україні слід чекати перемоги у 2025 році, бо це пов'язано з цифрою «9», що в нумерології визначається як «закінчення».

Водночас «яснознавець нового часу», цілитель і парапсихолог Валерій Шатилович «відчуває», що мир прийде в Україну тільки у 2026 році. Його прогнози споживач легко зможе знайти за потреби на теренах інтернету: профілі у соцмережах та канал YouTube [62] (126 тис. підписників та понад 300 тис. переглядів у середньому). Відеоролики В. Шатиловича можна поділити на дві умовні групи: суто езотеричні і відеопрогнози. Перша група відеороликів є здебільшого пізнавальними і, так би мовити, навчальними, наприклад: «Як стати багатим?», «Потужний оберіг» або медитація «Зцілення страху» [65] тощо. Не можна заперечувати того, що в умовах війни, коли людина відчуває певне безсилля і вразливість перед жорсткою реальністю, такі «поради» стануть якраз в нагоді для пересічного українця отримати хоча й уявну, але підтримку. Другу групу відеороликів складають прогнози екстрасенса щодо ситуації в країні: «Побачив деокупацію» [63], «Ясновидець про перемогу України!

Видіння, яке несе хорошу звістку!» [64]«Україна переможе навесні! Всі плакатимуть від промови президента» [66] та багато інших.

Наведені приклади якнайкраще свідчать про те, що екстрасенси активно використовують такий ефективний та потужний засіб маніпулятивного впливу, як *клікбейт*. Зважаючи на те, що загальнонаціональні ЗМІ в умовах воєнного стану з певних причин висвітлюють інформацію неповним обсягом, виникає ризик послаблення довіри українців до офіційних державних інформаційних каналів, що, в свою чергу, сприяє посиленню впливу інших джерел на свідомість суспільства. За словами відомого англійського письменника Девіда Мітчелла, «свідомість не терпить порожнечі, тому схильна населяти її примарами». Тож цілком зрозуміло, що за означених умов у пересічного користувача сучасного медіапростору велику зацікавленість викликають назви відеороликів, які нібито надають «вичерпної» інформації щодо хвилюючих подій, пов'язаних з війною, наприклад: «Втрата неминуча! Я знаю наступну мету ворога!» (Л. Хомутовська), «Таємниця Каховського водосховища», «Я знаю, що буде в Херсоні!» (В. Шатилович), «2 червня – війна закінчиться!» (В. Росс) тощо. Використання великої кількості знаків оклику в назвах даного контенту, з одного боку, привертає увагу споживача, з другого – є запорукою впевненості щодо прогнозів екстрасенсів. Спокійний та упевнений тон подачі інформації, використання езотеричної термінології, привабливий графічний супровід у вигляді яскравих заставок з українською символікою або різноманітних магічних знаків – всі ці механізми активно й ефективно застосовуються екстрасенсами задля впливу на свідомість українського суспільства [див.: додаток А].

Варто звернути увагу і на той факт, що останнім часом в загальнонаціональних ЗМІ посилюється тенденція негативного емоційного забарвлення новин: корупційні скандали, фінансові афери, тіньові схеми, пов'язані з чиновниками та урядом країни. Означена тенденція, на нашу думку, є вкрай небезпечною, оскільки деморалізує суспільство та викликає занепад духу. Водночас, контекст прогнозів «майстрів» езотерики є здебільшого

позитивним для країни: попри важкі випробування і трагедії, Україна висвітлюється як майбутня переможниця у війні, а українців очікує щасливе життя та добробут. Тобто поширюється «стимул», який відповідає внутрішньому очікуванню аудиторії та викликає відповідні реакції [45, с. 194].

З метою визначення ступеня та характеру впливу екстрасенсів на свідомість українського суспільства в умовах війни ми провели опитування за допомогою авторської анкети у форматі Google-форми. Потрібно відзначити, що дане анкетування викликало велику зацікавленість респондентів, про що свідчать численні слова подяки та позитивні коментарі, які ми отримали разом із відповідями на запитання анкети.

Як було вже зазначено в роботі, в опитуванні взяли участь 180 громадян України – представників різних регіонів: переважну більшість, 42,2%, склали мешканці центральної частини, 21,1% - представники західної України, 19,4% і 17,2% - мешканці півдня та сходу країни відповідно. Серед них – 73,3% - жінки, а 27,7% - чоловіки, що, з нашої точки зору, цілком логічно, враховуючи специфіку теми дослідження. За віком респонденти розподілилися наступним чином: меншість в опитуванні представлена людьми від 45 років і старше (11,1%), однакова кількість (по 22,2%) – у представників, які належать до вікових груп 18-22 роки і 35-45 років, більшість склали респонденти віком 23-34 роки. Такий розподіл, на нашу думку, пояснюється тим, що у молоді віком 18-22 років – а це, переважно, студентство, і у людей 35-45 років, які в складних умовах сьогодення є найактивнішою працездатною частиною суспільства, яка вимушена вирішувати безліч важливих проблем – інші пріоритети. Вікова група 23-34 роки – це молоді люди, які тільки починають доросле життя, де необхідно піклуватися про матеріальне забезпечення, працевлаштування, брати на себе відповідальність тощо, а це в умовах війни дуже складне завдання, тому певна невизначеність та розгубленість спонукають до пошуку додаткової стійкої опори ззовні.

Окрему увагу хотілося б звернути на те, що респондентами опитування виявилися люди, які мають вищу (55,6%) або неповну вищу (17,2%) освіту.

23,9% - люди з середньою технічною та середньою спеціальною освітою. Тобто понад 97% опитуваних – це інтелектуальний і технічний потенціал держави. Разом з тим, 27,8% респондентів відповіли, що тимчасово не працюють. Це означає, що майже третина людей з якісною освітою, досвідом та практичними знаннями опинилася за умов війни поза межами повноцінної професійної реалізації, що може спричинити цілу низку проблем в житті цих людей, пов'язаних як з внутрішньою психологічною кризою так і з матеріальною і фінансовою складовою. Враховуючи ще й деструктивний характер війни як такої, цілком зрозумілими є відповіді респондентів щодо власного психічного здоров'я: загалом 84,4% опитуваних відповіли, що стан їхнього психічного та психологічного здоров'я за часів збройного конфлікту погіршився, 5% вагаються відповісти, тільки 5,6% респондентів не відчують змін.

Безумовно, означений емоційний фон спонукає людей шукати джерела духовного порятунку. У ході дослідження було виявлено, що при наявності вибору між допомогою психолога чи діяльністю екстрасенса, психолога *обрали б* або *скоріше за все обрали б* загалом 44,4% (40% та 4,4% відповідно). До екстрасенсів звернулися б 41,1% (37,8% та 3,3%). Ще 8,3% опитуваних робили б свій вибір в залежності від ситуації, настрою тощо, а 5,1% респондентів взагалі обрали б інший варіант (алкоголь, друзі тощо).

Тож, як бачимо, голоси респондентів поділилися майже однаково у виборі між допомогою психолога та прогнозами екстрасенсів. Проаналізовані відповіді анкетування доводять, що українське суспільство в більшості є достатньо освіченим, але в умовах війни люди потребують не тільки наукового підходу до своїх проблем, а ще й бажають задіяти своєрідний «магічний механізм» задля вирішення цих проблем.

Таким чином, як показало опитування, вірять в людей з надприродними здібностями 45% респондентів і скоріше вірять 22,8%, тобто загальна кількість їх складає 67,8%. Поряд з цим, *не вірять* або *скоріше не вірять* в існування екстрасенсорних здібностей 30,5% (18,3% та 12,2% відповідно).

У розрізі даного питання доречно було б звернутись до результатів всеукраїнського опитування, проведеного у лютому-березні 2024 року Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС), щодо кількості українців, які вірять в екстрасенсів, астрологію, тарологію тощо [30]. За даними цього опитування, наразі налічується 43% українців, які скоріше вірять в існування людей з надприродними здібностями та 56% таких, що скоріше не вірять. Певна розбіжність цих результатів з даними нашого дослідження, як ми вважаємо, пов'язана з тим, що опитування КМІС проводилося методом телефонного інтерв'ю на основі рандомної вибірки, тоді як на наше анкетування відгукнулися люди, для яких вищезазначене питання є дійсно цікавим та актуальним.

У ході нашого дослідження було виявлено, що з початком війни люди стали частіше довіряти екстрасенсам та прислухатися до їх прогнозів і порад (33,3%). Лише 0,6% респондентів цілком зневірилися в здібностях яснознавців через невиправдані прогнози.

Ступінь підвищення такої довіри та зацікавленості до діяльності екстрасенсів дуже добре відображена у відповідях респондентів. Наприклад, якщо до війни за послугами езотериків безпосередньо зверталися 30% опитуваних, з яких майже 4% звертались *постійно* і понад 26% звертались лише *інколи*, а ще 18,3% не звертались особисто, але цікавилися прогнозами у медіапросторі (ЗМІ), то під час війни відсоток тих, хто звертається постійно зріс до 21,7%, тобто майже на 18%. Разом з тим, відсоток тих респондентів, які зверталися *інколи* або цікавилися прогнозами тільки через ЗМІ, впав до 24,4% та 13,3% відповідно. Можна припустити, що певний відсоток опитуваних перейшов до категорії активних користувачів послуг екстрасенсів.

Причини такої трансформації стають цілком зрозумілими, якщо проаналізувати відповіді респондентів щодо пріоритету їх ціннісних орієнтацій у довоєнний час і під час війни. Результати дослідження виявили, що за часів миру людей, які зверталися до послуг екстрасенсів, більш за все хвилювали питання особистого життя та стосунків (27,2%), фінансове становище (13,9%)

та стан власного здоров'я і здоров'я своєї родини (11,7%). Менший відсоток респондентів хвилювали питання кар'єри та роботи (10,6%) і зради близьких людей (8,9%). Питання, пов'язані з ситуацією в країні, отримали низький індекс: 1,1%. Наведені дані свідчать про те, що за умов миру трикутник головних цінностей складається із загальнолюдських, спрямованих на відтворення: особисте життя та стосунки – добробут – здоров'я.

В умовах війни, як доводить опитування, пріоритет цінностей трансформується: першочерговими стають питання щодо ситуації в країні (44,4%) та власного фінансового становища (44,4%). Такі показники, на нашу думку, якнайкраще свідчать про те, що українське суспільство розглядає власне фінансове становище як запоруку стабільності й безпеки та напряду пов'язує із ситуацією в країні.

Індекси категорій «власне здоров'я» і «кар'єра та робота» теж збільшилися у порівнянні з довоєнним часом – до 29,4% і 27,2% відповідно.

Проблеми особистого життя та зрада близьких людей в умовах війни стали другорядними (12,8% і 1,7% відповідно).

Отримані дані підтверджують теорію американського соціолога Рональда Інглхарта, згідно з якою у будь-якому суспільстві за часів кризи, скрути або війн більш значущими є матеріалістичні цінності, спрямовані на економічну безпеку та безпеку життя [42].

Звісно, що людина не може знаходитися у стані постійного стресу, вона починає шукати вихід із зони емоційної напруги. І певна кількість людей, як показує дослідження, знаходить цей вихід саме через спілкування (безпосереднє або опосередковане) з езотериками різного ґатунку. Особисте спілкування з екстрасенсами обирають понад 33% респондентів; ще 14,5% замовляють консультації на спеціалізованих сайтах; більшість опитуваних – 48,9% ознайомлюється з прогнозами та порадами у медіапросторі.

Оскільки метою нашого дослідження є визначення характеру і ступеня впливу екстрасенсів на свідомість українців в умовах сьогодення, в анкеті були запропоновані запитання, які висвітлюють безпосередньо саме цей аспект.

Так, на запитання «Чи впливають прогнози екстрасенсів на ваш психоемоційний стан під час війни?» респонденти дали наступні відповіді: 15% вважають, що дуже впливають, 30,6% відповіли, що скоріше впливають; 36,7% не відчують такого впливу зовсім, ще 13,3% вважають, що прогнози екстрасенсів скоріше не мають впливу. Тобто 50% опитуваних ніяк не пов'язують залежність свого психоемоційного стану від прогнозів екстрасенсів.

Щодо характеру впливу яснознавців на свідомість суспільства, то більшість респондентів визначає такий вплив як позитивний: 10,6% відповіли, що поради екстрасенсів допомагають прийняти вірне рішення і 30,6% вважають, що езотеричні прогнози підтримують психологічний стан і розвивають світогляд.

Понад 40% опитуваних вважають, що екстрасенси взагалі не впливають на їх свідомість. Негативний характер впливу з боку екстрасенсів зазначили понад 13% респондентів через невиправдані й суперечливі прогнози, що сприяє сплутаності свідомості.

Водночас опитування виявило, що майже 80% респондентів розуміють певні маніпуляції екстрасенсів щодо впливу на масову свідомість. 9,4% вагаються з відповіддю. Тільки 5% опитуваних впевнені, що екстрасенси не маніпулюють суспільною свідомістю в умовах війни.

Проаналізовані дані свідчать про те, що українське суспільство в складних умовах війни не деградує, занурюючись у безодню середньовіччя, а тільки намагається зберегти баланс психологічного стану і вийти за межі постійного стресу, користуючись послугами екстрасенсів.

Підсумовуючи вищезазначені результати дослідження, можна сказати про те, що в умовах війни вплив з боку людей – носіїв езотеричних знань на свідомість українського суспільства значно посилюється, проте не має деструктивного характеру. Провідними чинниками такого посилення є нестабільний психоемоційний стан суспільства та стрімка зміна ціннісних пріоритетів, що потребує певної адаптації. Разом з тим екстрасенси, добре

розуміючись на психології, застосовують достатньо потужні засоби й механізми маніпуляції, які впливають саме на емоційну складову.

3.3. Шляхи і методи протистояння медіаманіпуляціям екстрасенсів в умовах війни.

На сучасному етапі життя засоби масової інформації, включаючи нові медіа-ресурси, стали одними з головних інструментів, що впливають на суспільну свідомість. Такий вплив, як було розглянуто у попередньому розділі, ефективніше реалізовується, коли основним каналом потрапляння інформації у свідомість, є емоція. Саме тому питання розробки і дослідження механізмів захисту від медіаманіпуляцій є таким актуальним.

Перш за все, треба зазначити, що ефективність психологічного захисту від маніпулювання свідомістю залежить від зовнішнього середовища і від внутрішньо особистісного ресурсу протидії маніпулятивним чинникам.

Цікаву концепцію щодо цієї проблематики визначив Л. Прото в своїй книжці «Хто грає на ваших струнах». Особистість за Прото – це керована маріонетка, нитки якої смикають з десяток чоловічків, прихованих в її свідомості. В залежності від того, яке особистісне «Я» переможе в той чи інший проміжок часу, те і буде програмувати поведінку особистості [45, р. 19].

Тобто маніпулятору завжди важливо визначитися з яким саме «Я» він має справу, щоб здолати захисні усвідомлювані блоки, а людині, якою маніпулюють, важливо володіти засобами протидії маніпуляції.

Існує багато способів, які дозволяють захиститися від маніпулювання, і всі вони базуються на шести захисних установках:

1. Відхід. Переривання контактів, вихід за межі досяжності впливу.
2. Вигнання. Збільшення дистанції, видалення за межі своїх життєвих інтересів.
3. Блокування.

4. Завмирання. Цей спосіб передбачає контроль інформації про самого суб'єкта при мінімізації інформації щодо своїх почуттів та емоцій.

5. Ігнорування.

6. Управління. Контроль впливу [27, с. 39-41].

Щоб протистояти маніпулюванню з боку екстрасенсів, необхідно проводити просвітницьку роботу в системі освіти і серед населення.

Основними методами освітньої діяльності мають бути наступні:

1. Розвиток критичного мислення у школярів та студентів. Критичне мислення є ключовим інструментом у боротьбі з медіаманіпуляціями. Підлітків і молодь необхідно навчити аналізувати та перевіряти інформацію, яку вони отримують від екстрасенсів, перевіряти докази їх здібностей на основі незалежних джерел.

2. Соціологам бажано проводити емпіричні дослідження діяльності екстрасенсів та їхніх маніпулятивних методів впливу на масову свідомість. Надавати наукові рецензії щодо прогнозів та висновків екстрасенсів.

3. Журналістам необхідно перевіряти джерела перед тим, як повірити в будь-яку інформацію, дізнаватися про авторитетність екстрасенсів, їхній досвід та освіту. Не піддаватися на недостовірні чи непідтверджені твердження.

4. Читачам мас-медіа та користувачам соціальних мереж необхідно зосереджуватися на фактах та доказах, уникати сприймати інформацію лише на підставі емоцій.

5. Клієнтам екстрасенсів, які прагнуть очно спілкуватися з ними, необхідно зосередитися на пошуку конкретних доказів їх здібностей, які можуть бути перевірені та підтверджені. Не можна піддаватися на загальні твердження без належного підтвердження.

6. Психологам необхідно ширше висвітлювати в мас-медіа психологію маніпуляцій. Ознайомлення з психологією маніпуляцій може допомогти населенню розпізнавати підступні тактики, використовувані екстрасенсами. В умовах війни дуже важливо навчити людей, особливо молодь, розпізнавати

емоційний вплив, маніпулятивну мову та стратегії, що можуть бути використані для створення ілюзії магічних здібностей.

7. Фахівці, які працюють у сфері медіаманіпуляцій, мають у ЗМІ надавати об'єктивну оцінку, наукові пояснення діяльності екстрасенсів, ясновидців та інших маніпуляторів масовою свідомістю.

8. Громадськість повинна підтримувати свою медіаграмотність. Одним з найважливіших шляхів боротьби з медіаманіпуляціями є підвищення медіаграмотності населення, вміння розрізняти факти від домислів, розуміти різні формати медіа та їхні мотиви, критично оцінювати інформацію, яку надають екстрасенси в особистих контактах та в мас-медіа.

Таким чином, найкращим профілактичним засобом від маніпулювання є розвиток критичного мислення, вміння людей, особливо молодих, перебудувати свої погляди, думки, настрої, вміння захистити свою власну духовну програму.

Висновки до розділу III

У третьому розділі кваліфікаційної роботи на основі розробленої програми та авторського інструментарію було проаналізовано результати соціологічного дослідження.

Основними соціологічними методами, які використовувалися нами під час проведення дослідження, були обрані якісний контент-аналіз та онлайн-опитування. Для контент-аналізу було обрано відеоролики на платформі YouTube трьох найпопулярніших українських екстрасенсів, а саме: Людмили Хомутовської, Влада Росса і Валерія Шатиловича. На основі означеного відеоматеріалу було проаналізовано емоційне забарвлення, контекст і графічний супровід поданої інформації протягом двох років.

Другий соціологічний метод, який ми застосували у своїй роботі - проведення онлайн-опитування за допомогою розробленої авторської анкети (Google форми), запитання якої спрямовані на визначення характеру і ступеня

впливу на масову свідомість з боку екстрасенсів як у довоєнний час, так і під час війни.

Респондентами анкетування, яке проводилося нами упродовж березня-квітня 2024 року, стали 180 громадян України, мешканців її різних регіонів, віком від 18 років і старше.

Головними результатами проведеного соціологічного дослідження є наступні:

1. З початком війни в українському медіапросторі налічується велика кількість людей з езотеричним знанням, які ефективно використовують потужні механізми маніпулятивного впливу, спрямовані на емоційну складову.

2. Вплив екстрасенсів на масову свідомість в умовах війни значно посилюється, але цей вплив не має деструктивного характеру.

3. Головними чинниками посилення означеного впливу є як зовнішні, так і внутрішні фактори.

4. Українське суспільство добре усвідомлює, що з боку екстрасенсів може відбуватися маніпулятивний вплив, але підсвідоме бажання отримати психологічний стрижень душевного спокою та внутрішньої гармонії спонукає людей звертатися до послуг екстрасенсів.

5. Розуміння того, як екстрасенсорика може бути використана для медіаманіпуляцій, дозволяє суспільству більш ефективно захищати себе від впливу недостовірної інформації та неякісного інформаційного контенту.

Таким чином, у роботі відбулося комплексне дослідження щодо впливу екстрасенсів на масову свідомість в умовах російсько-української війни.

Отже, гіпотези у програмі нашого соціологічного дослідження є підтвердженими.

Треба зазначити, що проведене дослідження має певні обмеження через невеликий об'єм вибірки українського суспільства.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було виконано важливе наукове завдання – здійснено теоретико-методологічне обґрунтування генезису екстрасенсорики як соціального явища; з'ясовано особливості та характеристики екстрасенсів як суб'єктів екстрасенсорики, проаналізовано їх медійні практики та виявлено їх вплив на масову свідомість в умовах російсько-української війни.

На основі результатів проведеного дослідження та виконання поставлених завдань, можна зробити наступні висновки.

1. Екстрасенсорика як своєрідне езотеричне знання зародилося у якості основи культово-обрядових традицій, системи релігійно-містичних знань як відображення несвідомого прагнення до відбудови внутрішньої духовної єдності на ранньому етапі розвитку суспільства. Як соціальне явище, екстрасенсорика є складовою частиною культури, має об'єктивні причини свого генезису, зокрема це прагнення людей набути нетрадиційних знань з метою впливу на інших, здобуття бажаного. Соціальною основою такого явища є поява професіоналів: ясновидців, пророків, медіумів тощо.

2. У процесі дослідження було проаналізовано різні точки зору і наукові підходи щодо езотеризму (Ф. Йейтс, В. Ханеграаф, А. Февр, К. Штукрад тощо) і екстрасенсорики (Д. Б. Рейн) на різних етапах розвитку і зроблено висновок про те, що екстрасенсорика як явище викликає зацікавленість не тільки населення, алей дослідників в сучасних умовах, не дивлячись на розбіжність у наукових поглядах і відсутність наукових доказів експериментів.

3. Обґрунтовано авторське розуміння екстрасенсорики як соціального явища, яке сягає своїм корінням до езотерики, суть якої визначається у виді духовно-ідеологічної системи паранаукових знань специфічної області суспільної свідомості і визначено, що вона є механізмом конструювання соціокультурної реальності. Основою, яка формує структуру екстрасенсорики, є діяльність людського інтелекту (мозку): сприйняття інформації – розуміння та обробка інформації.

4. Виявлено основних суб'єктів екстрасенсорики, до яких віднесено: ясновидців, ясночутливців, телепатів, визначено їх характеристики як суб'єктів впливу на масову свідомість, розглянуто їх роль та місце у суспільстві в історичному контексті їх формування і становлення.

5. Виявлено, що основними факторами впливу на масову свідомість з боку екстрасенсів є: інстинктивність, інертність та ірраціональність мислення мас; відсутність критичного мислення; зовнішні фактори (війна, соціальні та економічні проблеми, питання безпеки та власного здоров'я тощо), які провокують деструктивне мислення та сприяють різного роду маніпуляціям; розповсюдження у медіапросторі інформаційного продукту діяльності екстрасенсів, що призводить до реміфологізації свідомості українського суспільства.

6. З'ясовано, що основними інструментами маніпулятивного впливу екстрасенсів на масову свідомість є інформаційні (тексти, прогнози, натальні карти тощо), невербальні (знаки, символи, ритуали тощо), соціально-психологічні (навіювання, наслідування, імідж), а основним методом є *емоційний резонанс*, який здійснюється за допомогою певних інструментів та засобів.

7. Результати контент-аналізу виявили, що в українському медіа просторі налічується велика кількість екстрасенсів, найбільш популярними з них є Людмила Хомутовська, Влад Росс, Валерій Шатилович, які на YouTube-каналі мають сотні тисяч підписників і налічують сотні тисяч переглядів. Що свідчить про те, що екстрасенси в умовах війни використовують ефективний та потужний потенціал засобів маніпуляції задля впливу на масову свідомість, які спрямовані, головним чином, на емоційну складову.

8. Отримані дані Google-опитування, в якому взяли участь 180 респондентів, виявили, що в умовах війни, українці доволі часто звертаються до прогнозів екстрасенсів. Зважаючи на погіршення свого психологічного стану до екстрасенсів звернулися б 41,1% респондентів, натомість до професійних психологів – 44,4%; вірять і скоріше вірять в людей з надприродними

здібностями 67,8%; з початком війни люди стали частіше довіряти екстрасенсам та прислухатися до їх прогнозів і порад (33,3%). Лише 0,6% респондентів цілком зневірилися в здібностях ясновидців через невиправдані прогнози; під час війни відсоток тих, хто постійно звертається до екстрасенсів зріс з 4% до 22%, тобто майже в 6 разів. Якщо за умов миру трикутник головних проблем, для вирішення яких люди зверталися до екстрасенсів був таким: особисте життя та стосунки – добробут – здоров'я, в умовах війни пріоритетними стали питання щодо ситуації в країні (44,4%) та власного фінансового становища (44,4%): майже 45% опитаних згодні з тим, що прогнози екстрасенсів позитивно впливають на їх психоемоційний стан, натомість 50% не відчують цього впливу; майже 80% респондентів розуміють певні маніпуляції екстрасенсів щодо впливу на масову свідомість.

9. Засновуючись на результатах дослідження, у роботі запропоновано систему профілактичних та освітніх заходів щодо протидії маніпулятивному впливу екстрасенсів на масову свідомість в умовах війни, до якої віднесено удосконалення просвітницької роботи в системі освіти і серед населення; подання об'єктивної інформації у медіапросторі; систематичний соціологічний моніторинг медіаконтенту; формування критичного мислення у підростаючого покоління та здатності відстоювати свою духовну систему цінностей.тощо.

Таким чином, підсумовуючи все вище означене, можна зробити висновок, що мета дослідження досягнута, поставлені завдання виконані, гіпотези підтверджено.

Насамкінець, зазначимо, що екстрасенсорика – це частина світової культури та історії, суперечливий, але значущий пласт знань в багатьох аспектах життєдіяльності людини, що суттєво впливав упродовж віків і продовжує впливати на масову свідомість в сучасному світі, а відтак потребує більш глибокого соціологічного та психологічного пояснення його змісту та з'ясування чинників довіри (недовіри) до екстрасенсів значної частини суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Водінгтон К. Морфогенез та генетика. К.: Преса України, 1992. 127 с.
2. Глазунова С. М. Соціально-психологічний механізм впливу рекламних політичних міфів на мотиваційну сферу виборця. Наукові студії з соціальної та політичної психології: зб. статей. Київ, 2003, вип.. 7. С. 224-237.
3. Головаха Є.І., Паніна Н.В. Готовність до соціального протесту: динаміка, регіональні особливості і чинники формування. Українське суспільство: десять років незалежності (соціол. моніторинг та коментар науковців) / За ред. д.е.н. В.Ворони, д.соц.н. М. Шульги. К.: Ін-т соціології НАН України, 2001. С.188-200.
4. Гулліксен Г. Екстрасенсорне прийняття: що це таке? *Американський журнал соціології*. Vol.43, №4, с.623-624.
5. Детектор-медіа URL: <https://detector.media/infospace/article/207368/2023-01-25-vid-pochatku-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rosii-ukrainski-media-opublikuvaty-22-tysyachi-materialiv-iz-magichnymy-peredbachennyamy-ligalife> (дата звернення 1.12.2023).
6. Джастроу Дж. Картковий будинок. *Американський вчений*. 1938. Vol.8, №1. С.13-22.
7. Дюркгейм Е. Первісні форми релігійного життя: тотемна система в Австралії.. К.: Вид-во Жупанського, 2002. С.218-220.
8. Екстрасенсорне сприйняття. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 21.10.2023).
9. Еліаде М. Трактат з історії релігій. К.: Дух і Літера, 2003. 520 с.
10. Енциклопедія Сучасної України. Масова свідомість. Енциклопедія Сучасної України / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. К. : ІЕД НАН України, 2018.: URL: <https://esu.com.ua/article-64263> (дата звернення 22.10.2023).
11. Ігнатенко А.В. Абетка екстрасенса. Луцьк: Феномен, 1991. 96с.

12. Кабашнюк В.О., Гаврилькевич В.К. Психофізіологія: навч. посібник. Львів: «Новий Світ 2000», 2006. 200с.
13. Карпенко М.П. Суть поняття «маніпуляція», її характеристика та методи нейтралізації. *Засоби навчальної та науково-досвідної роботи*. 2015. Вип. 45. С.26-34.
14. Коцун О.М. Психоенергетичні можливості людини: теорія та практика.: монографія. К.: ГП «Інформ.-аналіт.Агентство», 2012.168 с.
15. Корнєв М.Н, Коваленко А.Б.. Соціальна психологія: підручник. Київ, 1995. 304 с.
16. Лайнбарджер П., Майрон П. Психологічна війна. Теорія та практика обробки масової свідомості. Вид.: Центр учбової літератури, 2023. 528 с.
17. Лебон Г. Психологія мас. Вид.: навчальна книга – Богдан Андронум, 2021. 138 с.
18. Левицька І. М. Маніпуляція у міжособистісній взаємодії: поняття та зміст. *Вісник Національного університету оборони України: Питання психології*, 2014. №6 (43). С.212-216.
19. Лідоренко М.С., Кірліан С.Д. Особливості та перспективи діагностики біооб'єктів за допомогою «ефекту». Психологічний стан людини та інформативність біологічно активних точок шкіри. Київ, 1979. С.43-44.
20. Лойко В. В. До питання маніпуляції суспільною свідомістю у політичному дискурсі ЗМІ. *Вісник Житомирського державного університету*. 2011. № 57. С. 179-181.
21. Московічі С. Вік натовпу. Історичний трактат психології мас. Академічний Проект, 2011. 396 с.
22. Нівня Г.О. Ритуал у ракурсі теорії соціальної комунікації. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. 2017. Вип.2 (39). С.70-76.
23. Орховська Л.А. Мас-медіа як складова людської комунікації. *Вісник національного авіаційного університету: Філософія, Культурологія*.2011.№1. С. 135-139.

24. Поздишева О. Н. Феномен public relations як інструмент аналізу маніпулятивних стратегій влади. Київ: Либідь, 2012. 412 с.
25. Потятиник Б. Медіа: ключі до розуміння. Львів: ПАІС, 2004. 312 с.
26. Прибрам К. Мови мозку..Харків: «Фоліо», 2000. 308 с.
27. Присяжнюк М.М. Психологічний захист від маніпулятивного впливу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: військово-спеціальні науки*.2010. Вип.24-25. С.39-43.
28. Психологічний словник: авт.-уклад. В.В. Синявський, О.П. Сергеєнкова / за ред. Н.А Побірченко. Київ: Науковий світ, 2007. 336 с.
29. Сергієнко Є. Мозок - найзагадковіший об'єкт Всесвіту. *Наука і суспільство. Світогляд. №4, 2010. С. 18-21. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2010-24-4/svit-2010-24-4-18-sergienko.pdf>* (дата звернення 25.11.2023).
30. Скільки українців вірять в астрологію, екстрасенсорні здібності, тарологію. Пресрелізи та звіти. : URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1389&page=1> (дата звернення 25.11.2023).
- 31.Тулку Т. Основи релаксації К.: « Гарт», « Лотана», 1994. 256 с.
32. Фомічова В. М. Масова свідомість чи свідомість мас: особливості співвідношення феноменів. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка Соціологія, Психологія, Педагогіка*. 2007. №27. С. 93-96.
33. Хосе С., Міеле Ф. Метод Сільви. Управління розумом. К.: Сварог, 2023. 228 с.
- 34.Чумаченко В.А. Шлях у невимовне: збірка матеріалів з проблем сучасної езотерики. Кривий Ріг, 2000. 206 с.
35. Шмайдлер Г.М., Дж.Б. Райн. Психологія: бібліографічний словник / за ред. Н. Шихи, Е.Дж.Чепмана, У.А Конроя. К.: «Алгоритм», 2012. 854 с.
36. Юнг К.Г. Архетип і символ. Вид.: Центр учб. літератури, 2023. 436 с.

37. Cazzamalli F. Les Lesondes électro-magnétique sencor relationavec certain sphénomène spsychosensoriales ducerveau humain. Compte rendu du IIIème Congrès International de Recherche Psychiques. Paris, 1928. P. 45 - 55.
38. Govinda A. Foudations of Tibetan mysticism. L.:Rider & Co, 1967. 310 p.
39. Hanegraaff W.: Esoteric is mand the academy: rejected knowledge in western Culture. New York, 2003. P.725-726.
40. Hartmann F. Paracelsus: Life and Prophecies. N.Y.: Rudolf Steiner Publications, 1973. P.103-131.
41. Henrik Bogdan. «Locations of Knowledge in Medievalan dearly Modern Europe: Esoteric Discour seand Western Identities» by Kockuvon Stuckrad. *Aries. Journal or the Study of Western Esotericism Journal for the Study of Western Esotericism*. 2012. Volume 12.Issue 1. P. 161-164.
42. Jacques M.. Histoire critique dugnosticis meet desonin fluence surlessectes Religious eset philosophiques desix premierssiè clesdel'è rechrétienne, Париж, вид.. F. G. Levrault, 1828. P. 99-133.
43. Inglehart R.The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics. Princeton University Press 2016. 496 p.
44. Jahn R., Dunne B. Margins of reality: The role of consciousness in the physical world. San Diego; etc.: Harcourt, Brace, Jovanovich, 1987. 415 p.
45. Kara-Murza S. Manipulation of consciousness. Media Book, 2005. 500 p.
46. Krippner S. Telepathy. *Psychic Exploration*. N.Y: Putnam's Sons, 1976. P.179-194.
47. Man and time: papers from Eranos yearbooks. London: Routlege, 1951.
48. Pucelik F. The Magic of NLP Demystified. Lake Oswego (Washington, USA): Metamorphous Press, 1982.
49. Puthoff H., Targ R. A perceptual channel for information transfer over kilometer distances: historical perspective and recent research. *Proceedings of the Institute of Electrical and Electronics Engineers*. 1976, V. 64. P. 329-354.
50. Sedlak W. W pogoni za nieznanym. Lublin :Wydawn. Lubelskie, 1990. 447 p.

51. Stukrad K. von. Western Esoterism: Towards an integrative Model of interpretation. *Religion*, 2005. № 35 (2). Pp. 78-95.

52. Trobridge G. Swedenborg: Life and Teaching. London : Swedenborg Society, 1935. 345 p.

53. Влад Росс URL : www.vladross.com.ua. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=IEO5GHHxeMk> (дата звернення 1.12.2023).

54. Влад Росс: коли закінчиться війна? URL : <https://www.youtube.com/watch?v=k08vunQLlFE> (дата звернення 1.12.2023).

55. Людмила Хомутовська URL: <https://www.ludmilakh.pp.ua> URL: <https://westudy.ua/Lyudmyla-Khomutovska> (дата звернення 1.12.2023).

56. Людмила Хомутовська. Facebook. URL : <https://www.facebook.com/people/Людмила-Хомутовская/100002008258064> (дата звернення 1.12.2023).

57. Людмила Хомутовська. URL: <https://www.youtube.com/@Lyudmila-Khomutovska> (дата звернення 1.12.2023).

58. Людмила Хомутовська: Гатити будуть! URL : <https://www.youtube.com/watch?v=5t0zY1mV1xE> (дата звернення 3.04. 2024).

59. Людмила Хомутовська: Україна зробить щось неймовірне! URL : <https://www.youtube.com/watch?v=w1NekkdIvu8> (дата звернення 11.01.2024)

60. Людмила Хомутовська: Активація кристалів. Допомога Україні. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=stjXHxuoH54> (дата звернення 26.02.2022)

61. Людмила Хомутовська: Потужна практика для здійснення бажаного!
URL : <https://www.youtube.com/watch?v=JsWpxOitxBA> (дата звернення 7.07.2022)

62. Валерій Шатилович URL: https://www.instagram.com/valera_shatilovich/ (дата звернення 7.07.2022)

63. Валерій Шатилович : Побачив деокупацію. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=PGSsvPWqUk8> (дата звернення 14.11.2023)

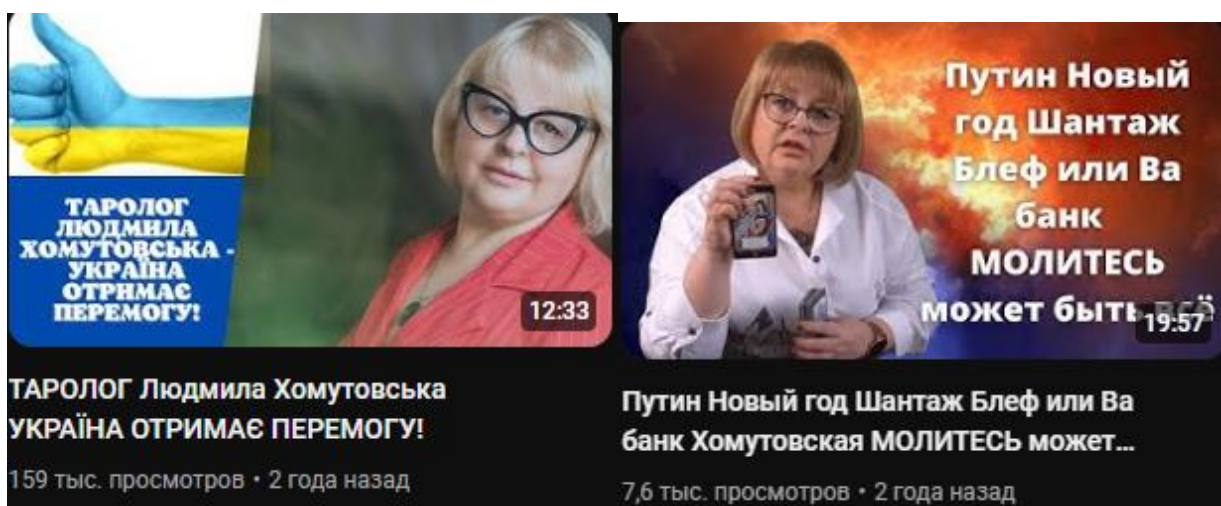
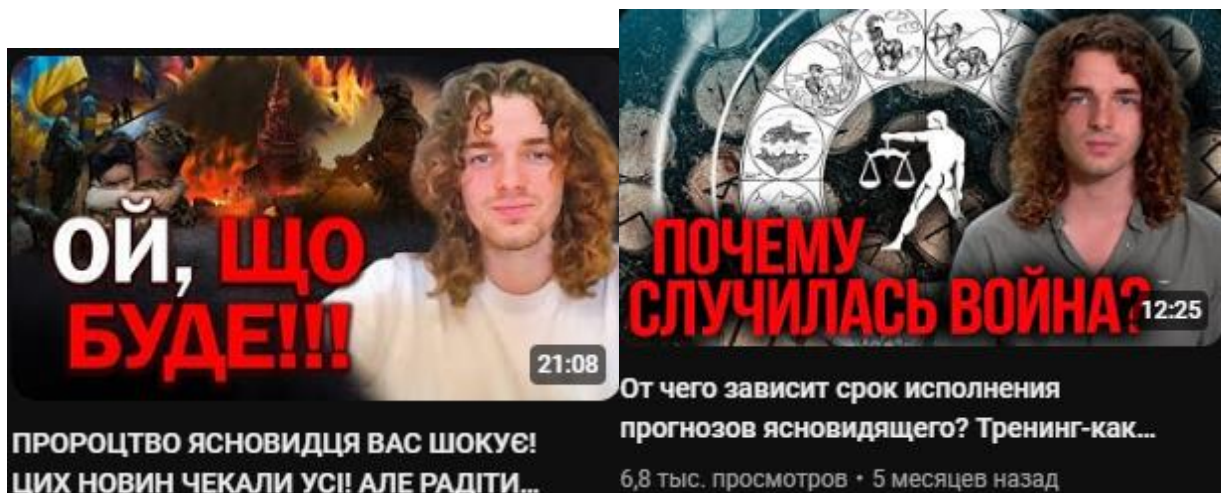
64. Валерій Шатилович: Ясновидець про перемогу України! URL : <https://www.youtube.com/watch?v=Eaa2w68qLGg> (дата звернення 5.10.2023)

65. Валерій Шатилович : Медитація "Зцілення страху". URL: :
<https://www.youtube.com/watch?v=KwoWqn-utdE> (дата звернення 21.08.2023)
66. Валерій Шатилович : Україна переможе навесні! URL:
https://www.youtube.com/watch?v=A6au_xhYrh4 (дата звернення 20.11.2023)
67. «Чи закриють небо над Україною?» URL: https://www.youtube.com/watch?v=5tMM00Caf_g (дата звернення 2.12.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклади графічного супроводу відеороликів екстрасенсів

Анкета (авторська розробка)

Чи довіряєте Ви екстрасенсам?

Шановні респонденти!

Тема моєї кваліфікаційної роботи «Екстрасенси як агенти медіаманіпуляцій в умовах російсько-української війни».

Прошу вас долучитися до опитування і висловити своє ставлення до людей з надприродними здібностями та їх ролі у суспільному житті.

Акцентуємо увагу, що під людьми з надзвичайними здібностями в анкеті маються на увазі різні люди з будь-якими езотеричними здібностями (екстрасенси, гадалки, ворожії, ясновидці, мольфари, тарологи, астрологи, нумерологи та інші особи).

З анкетною працювати просто: прочитайте запитання та варіанти відповідей на них. Оберіть той варіант, який відповідає вашій думці.

Наголошуємо, що **анкета є анонімною**, тож прізвище, електронну пошту та інші дані вказувати не потрібно.

Щиро дякую вам за участь у опитуванні.

1. Скажіть, будь ласка, чи вірите ви в існування людей з надприродними здібностями?

- Так, вірю
- Ні, не вірю
- Скоріше вірю, ніж ні
- Скоріше не вірю, ніж так
- Важко відповісти

2. Чи зверталися ви за їхньою допомогою до початку війни?

- Так
- Ні, жодного разу не звертався(-лася)
- Особисто не звертався(-лася), проте читав(-ла) іноді різні прогнози у медіапросторі (ЗМІ)

3. Якщо зверталися, то як часто?

- Постійно звертався
- Не звертався
- Інколи звертався
- Важко відповісти

4. Які основні проблеми спонукали вас звертатись до екстрасенсів до початку війни? (Оберіть не більше 3-х варіантів із перелічених, або напишіть свій)

- Проблеми особистого життя та взаємних стосунків
- Кар'єра і робота
- Фінансове становище моє і моєї сім'ї
- Власне здоров'я та здоров'я своїх близьких
- Питання, пов'язані з ситуацією в країні
- Конфліктні ситуації з друзями чи колегами по роботі
- Зрада близьких людей
- Не звертався /лася/
- Не звертався(-лася) особисто, проте читав(-ла) різні прогнози у медіапросторі (ЗМІ)
- Важко відповісти
- Додати свій варіант _____

5. А як часто ви звертаєтесь до екстрасенсів в умовах війни?

- Постійно звертаюсь
- Не звертаюсь
- Іноколи звертаюсь
- Не звертаюся особисто, але іноді читаю різні прогнози, які надаються у медіапросторі (ЗМІ)
- Важко відповісти

6. Прогнози екстрасенсів з яких питань в умовах війни є пріоритетними особисто для вас? (Оберіть не більше 3-х варіантів або напишіть свій)

- Проблеми особистого життя та взаємних стосунків
- Кар'єра і робота
- Фінансове становище моє і моєї сім'ї
- Власне здоров'я та здоров'я своїх близьких
- Питання, пов'язані з ситуацією в країні
- Конфліктні ситуації з друзями чи колегами по роботі
- Зрада близьких людей
- Не звертався (-лася)
- Не звертаюся особисто до екстрасенсів, але іноді читаю різні прогнози, які надаються у медіапросторі (ЗМІ)
- Важко відповісти
- Додати свій варіант _____

7. Оцініть зміну у вашому ставленні до діяльності екстрасенсів безпосередньо в умовах війни: чи змінилось воно?

- Так, я став(-ла) частіше довіряти їхнім прогнозам
- Ні, не змінилося: як довіряв (-ла), так і довіряю

- Ні, не змінилося: як не довіряв(ла), так і не довіряю
- Скоріше не змінилося, бо і раніше не довіряв(-ла) їхнім прогнозам
- Важко відповісти

8. Чи впливають прогнози екстрасенсів на ваш психоемоційний стан під час війни?

- Так, дуже впливають
- Не впливають зовсім
- Скоріше впливають
- Скоріше не впливають
- Важко відповісти

9. Як би ви оцінили вплив цих прогнозів на вашу свідомість?

- Позитивний, їхні прогнози допомагають мені прийняти правильне рішення
- Негативний, їхні прогнози плутають мою свідомість
- Скоріше позитивний, їхні прогнози заспокоюють мене
- Скоріше негативний, невиправдані прогнози розчаровують мене
- Не впливають жодним чином на мою свідомість
- Важко відповісти
- Додати свій варіант

10. У який спосіб ви найчастіше отримуєте інформацію щодо прогнозів екстрасенсів? (Оберіть 2 найбільш зручні для вас варіанти)

Особисте спілкування

Замовляю онлайн-консультацію на спеціалізованих сайтах

Ознайомлююсь за потреби та/або цікавості з інформаційними прогнозами на медіаресурсах (ЗМІ)

Зважаю на поради друзів і колег, які звертаються до екстрасенсів

Не звертаюсь до екстрасенсів

Важко відповісти

Додати свій варіант

11. Якщо б у вас був вибір між професійним психологом або екстрасенсом, кого б ви скоріше обрали?

- Психолога
- Екстрасенса
- Скоріше психолога, ніж екстрасенса
- Скоріше екстрасенса, ніж психолога
- Нікого з них
- Залежно від ситуації: іноді психолога, іноді екстрасенса
- Важко відповісти
- Додати свій варіант

12. Вкажіть причину, з якою пов'язаний ваш вибір у попередньому запитанні?

- Вважаю за краще довіряти науковим методам та підходам
- Вважаю психологів більш досвідченими та об'єктивними
- Спілкування з екстрасенсами мені більш до вподоби
- Обираю за обставинами залежно від свого настрою та емоційного стану
- Важко відповісти
- Додати свій варіант

13. Як взагалі змінився психічний та психологічний стан вашого здоров'я під час війни?

- Погіршився
- Покращився
- Скоріше за все погіршився
- Скоріше за все покращився
- Не змінився
- Важко відповісти

14. Як ви вважаєте, чи можуть екстрасенси, в умовах російсько-української війни, певною мірою маніпулювати масовою свідомістю у медіапросторі (ЗМІ)?

- Так, звісно, можуть
- Ні, не можуть
- Скоріше так, ніж ні
- Скоріше ні, ніж так
- Важко відповісти
- Додати свій варіант

Декілька слів про себе:

15. Вкажіть, будь ласка, ваш вік

- 18-22 роки
- 23-34 роки
- 35-45 років
- 45+

16. Вкажіть, будь ласка, вашу стать

- Жіноча
- Чоловіча

17. Вкажіть, будь ласка, сферу вашої зайнятості

- Працюю у держбюджетному секторі (освіта, культура, наука, медицина, правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування)
- Займаюсь підприємницькою діяльністю
- Військовослужбовець, ветеран війни
- Пенсіонер
- Тимчасово не працюю
- Навчаюся (студент)
- Додати свій варіант

18. Будь ласка, вкажіть вашу освіту

- Вища
- Неповна вища
- Середня
- Середня технічна
- Середня спеціальна

19. Вкажіть, будь ласка, мешканцем якого регіону України ви є?

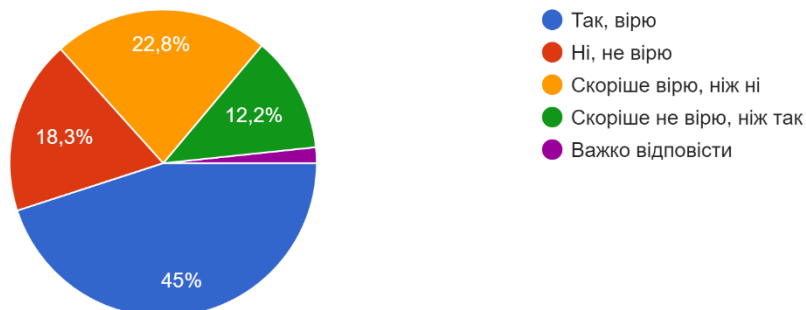
- Захід
- Центр
- Південь
- Схід

Дякую за відповіді. Бережіть себе!

Аналіз результатів дослідження

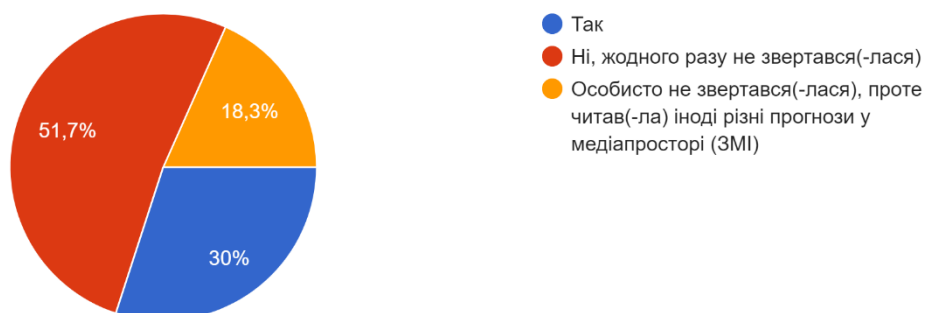
1. Скажіть, будь ласка, чи вірите ви в існування людей з надприродними здібностями?

180 ответов

2. Чи зверталися ви за їхньою допомогою до початку війни?

180 ответов

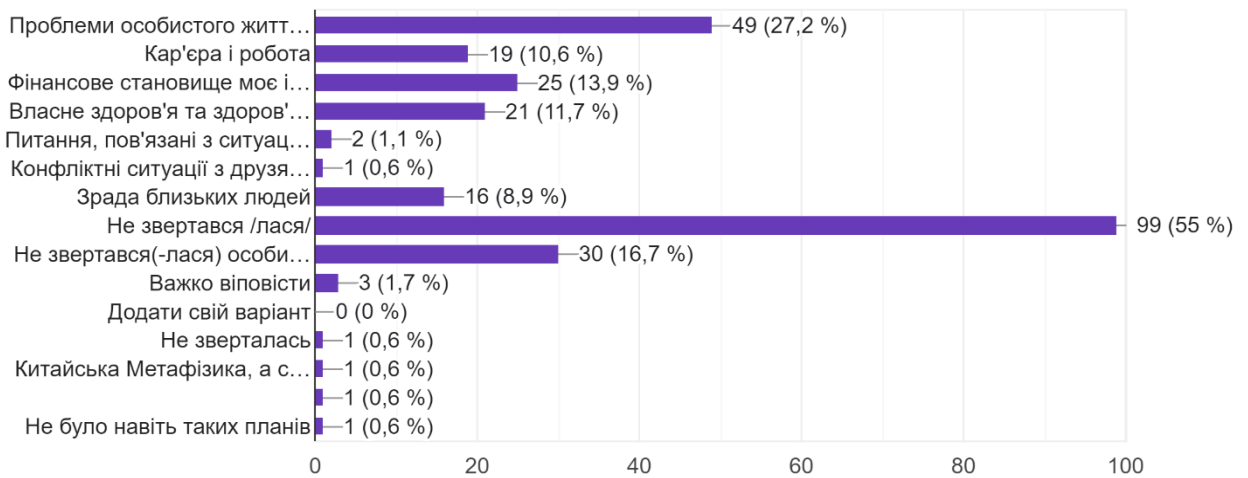
3. Якщо зверталися, то як часто?

180 ответов

4. Які основні проблеми спонукали вас звертатись до екстрасенсів до початку війни?
(Оберіть не більше 3-х варіантів із перелічених, або напишіть свій)

180 ответов

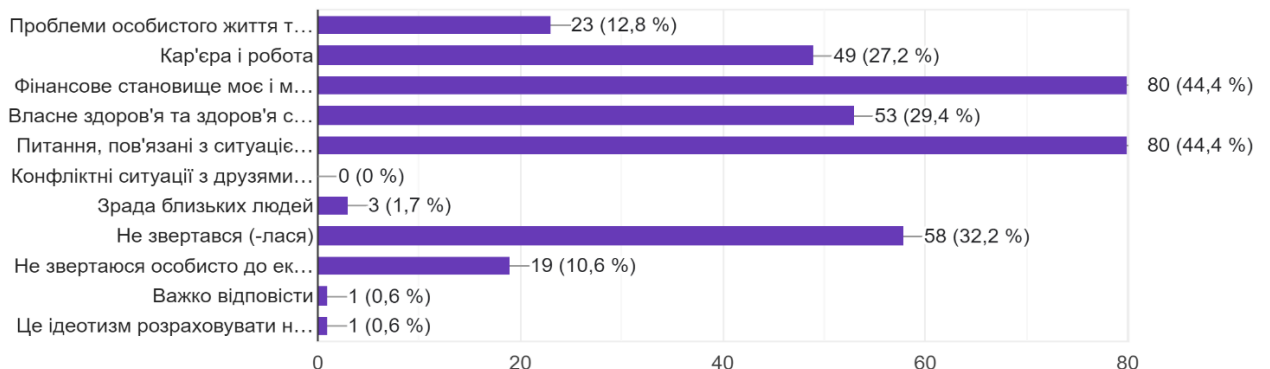
5. А як часто ви звертаєтесь до екстрасенсів в умовах війни?

180 ответов

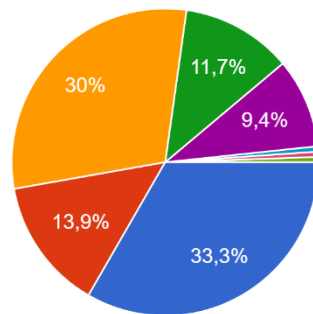
6. Прогнози екстрасенсів з яких питань в умовах війни є пріоритетними особисто для вас?
(Оберіть не більше 3-х варіантів або напишіть свій)

180 ответов

7. Оцініть зміну у вашому ставленні до діяльності екстрасенсів безпосередньо в умовах війни: чи змінилось воно?

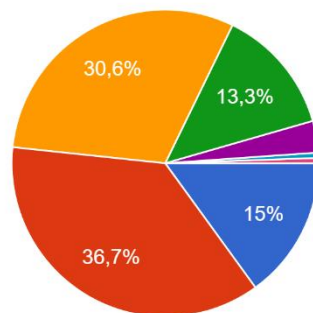
180 ответов

- Так, я став(-ла) частіше довіряти їхнім прогнозам
- Ні, не змінилось: як довіряв(-ла), так і довіряю
- Ні, не змінилось: як не довіряв(ла), так і не довіряю
- Скоріше не змінилось, бо і раніше не довіряв(ла)
- Важко відповісти
- Скоріше змінилось, повне розчарування
- Ставлення нейтральне. Я знайомий(-а) з екстрасенсами
- Не звертаюсь до екстрасенсів

8. Чи впливають прогнози екстрасенсів на ваш психоемоційний стан під час війни?

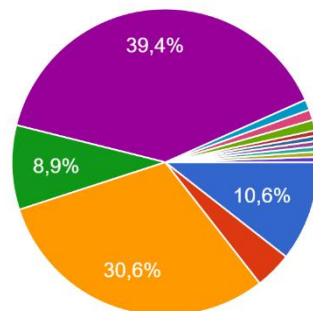
180 ответов

- Так, дуже впливають
- Не впливають зовсім
- Скоріше впливають
- Скоріше не впливають
- Важко відповісти
- Скоріше не мають впливу, проте дещо беру до уваги
- Ні не впливають, бо я маю критичне мислення

9. Як би ви оцінили вплив цих прогнозів на вашу свідомість?

180 ответов

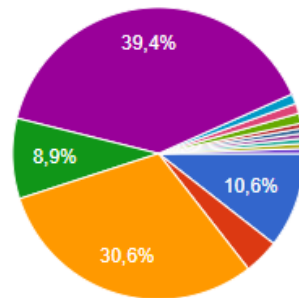

- Позитивний, їхні прогнози допомагають зрозуміти ситуацію
- Негативний, їхні прогнози плутають думки
- Скоріше позитивний, їхні прогнози зрозумілі
- Скоріше негативний, невиправдані побоювання
- Не впливають жодним чином на мою свідомість
- Важко відповісти
- Не впливають ніяк
- Скоріше негативний: невиправдані побоювання

▲ 1/2 ▼

9. Як би ви оцінили вплив цих прогнозів на вашу свідомість?

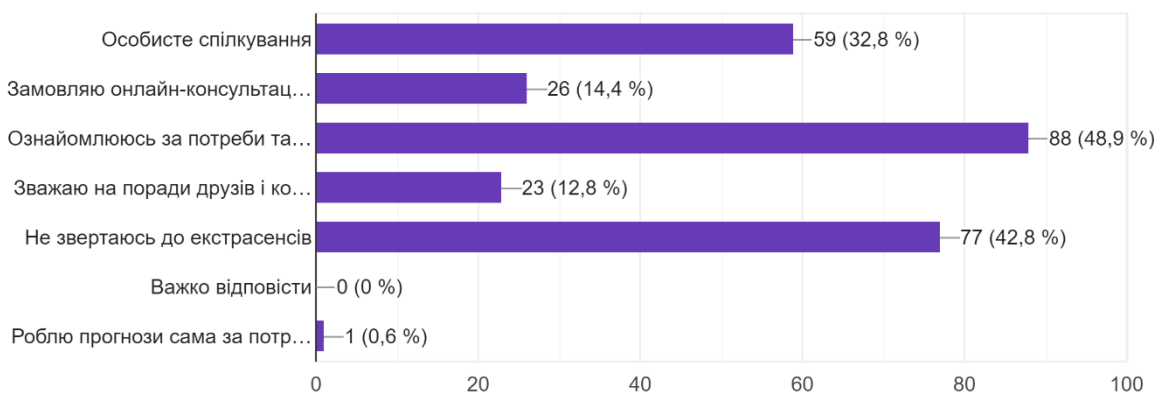
180 ответов

- Скоріше позитивний: це допомагає мені психологічно
 - Впливу не мають, бо я в них не вірю
 - Мне всё равно. Они никак не влияют
 - Негативний, тому що не вірю
 - Скоріше негативний, невиправдані прогнози згодом призводять до розч...
 - Коли знаєш відповіді, знаєш що робити
- ▲ 2/2 ▼

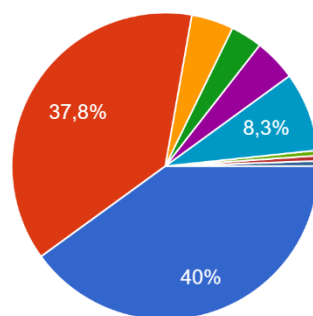
10. У який спосіб ви найчастіше отримуєте інформацію щодо прогнозів екстрасенсів? (Оберіть 2 найбільш зручні для вас варіанти)

180 ответов

11. Якщо б у вас був вибір між професійним психологом або екстрасенсом, кого б ви скоріше обрали?

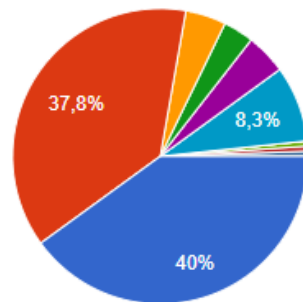
180 ответов

- Психолога
 - Экстрасенса
 - Скоріше психолога, ніж екстрасенса
 - Скоріше екстрасенса, ніж психолога
 - Нікого з них
 - Залежно від ситуації: іноді психолог...
 - Важко відповісти
 - Спиртное для расслабления
- ▲ 1/2 ▼

11. Якщо б у вас був вибір між професійним психологом або екстрасенсом, кого б ви скоріше обрали?

180 ответов

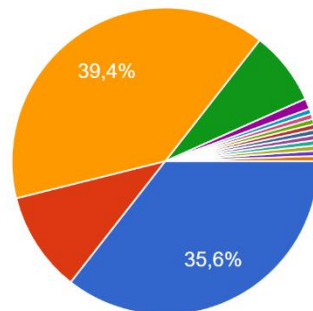

- Психолог та метафізик - це різні речі, і ті, і ті допомагають і не протиречать один одному
- Екстрасенс (хоча тут не вказано який саме, тож я відповідаю щодо спеціалістів що мають надчуття, але не нав'язують його та при цьому обов'язково є психологами (мають освіту та досвід))

▲ 2/2 ▼

12. Вкажіть причину, з якою пов'язаний ваш вибір у попередньому запитанні?

180 ответов

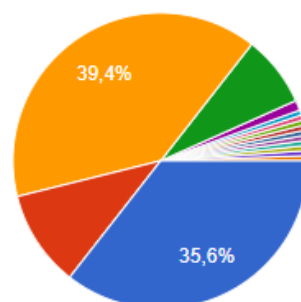

- Вважаю за краще довіряти науковим даним
- Вважаю психологів більш досвідченими
- Спілкування з екстрасенсами мені більше подобається
- Обираю за обставинами залежно від ситуації
- Важко відповісти
- Помогу себе только сам
- Самопомощь. Все шарлатаны
- Никому не верю кроме себя

▲ 1/2 ▼

12. Вкажіть причину, з якою пов'язаний ваш вибір у попередньому запитанні?

180 ответов

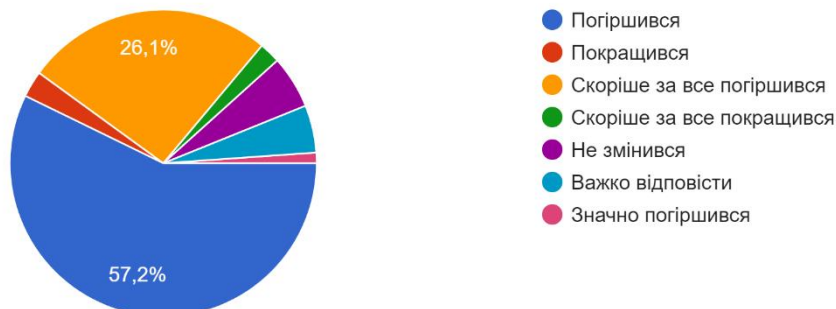

- Ником не доверяю влияние на свое психологическое состояние
- Китайська Метафізика, а саме Фен-шуй
- вони конкретніше дадуть відповідь ніж психологи
- Вважаю психологію більш безпечною
- більше екстрасенсів і є психологами
- Психології іноді не достатньо, але екстрасенси дають більше інформації
- Наука не може пояснити все на світі

▲ 2/2 ▼

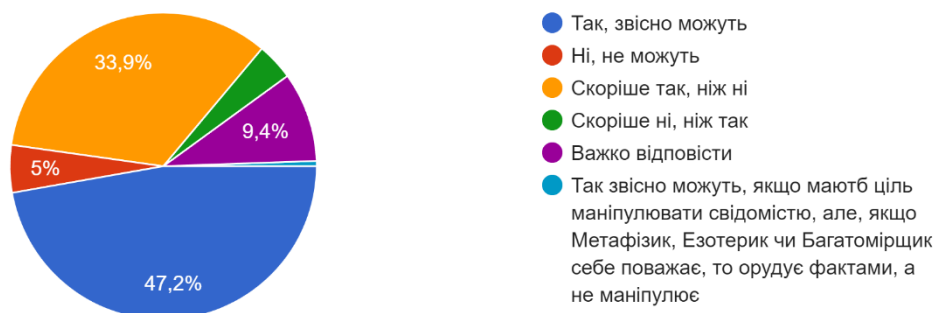
13. Як взагалі змінився психічний та психологічний стан вашого здоров'я під час війни?

180 ответов

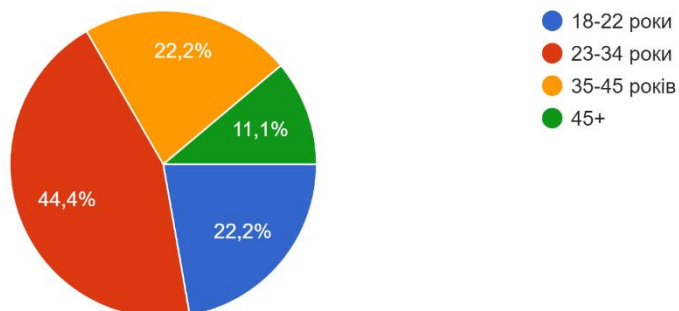
14. Як ви вважаєте, чи можуть екстрасенси, в умовах російсько-української війни, певною мірою маніпулювати масовою свідомістю у медіапросторі (ЗМІ)?

180 ответов

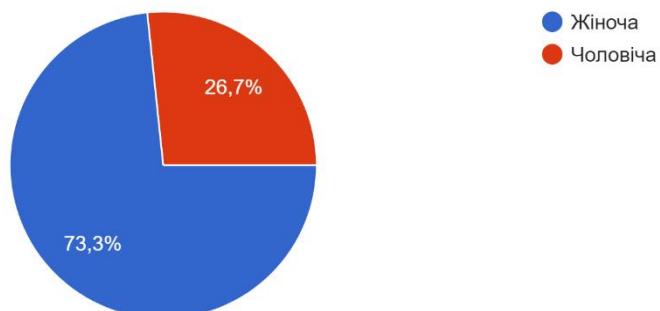
15. Декілька слів про себе Вкажіть, будь ласка, ваш вік

180 ответов

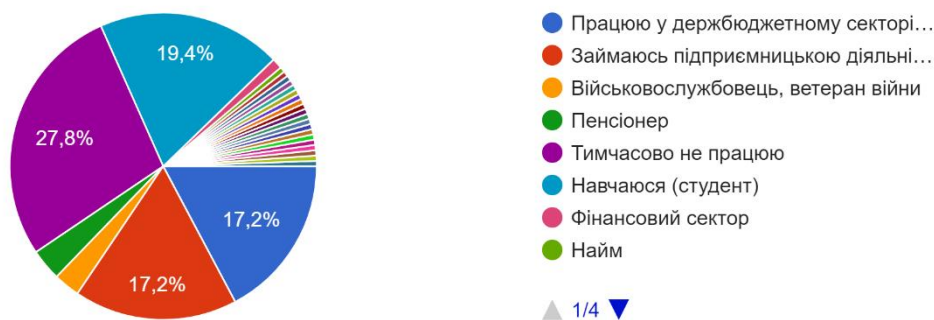
16. Вкажіть, будь ласка, вашу стать

180 ответов

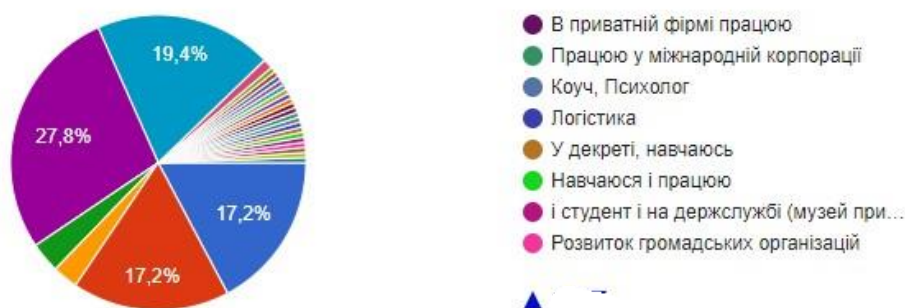
17. Вкажіть, будь ласка, сферу вашої зайнятості

180 ответов

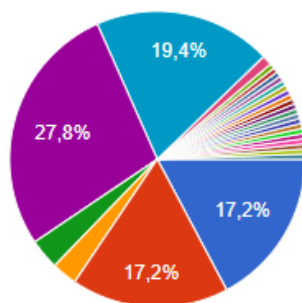
17. Вкажіть, будь ласка, сферу вашої зайнятості

180 ответов

17. Вкажіть, будь ласка, сферу вашої зайнятості

180 ответов

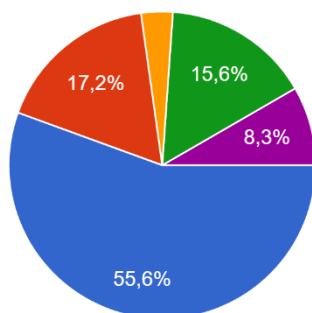

- Громадська діяльність, студентка
- студент, журналіст
- .

▲ 4/4 ▼

18. Будь ласка, вкажіть вашу освіту

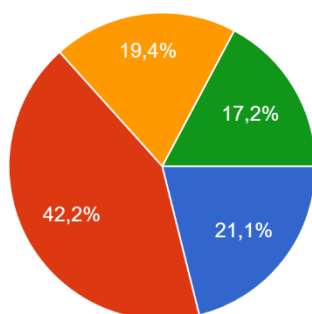
180 ответов

- Вища
- Неповна вища
- Середня
- Середня технічна
- Середня спеціальна

19. Вкажіть, будь ласка, мешканцем якого регіону України ви є?

180 ответов

- Захід
- Центр
- Південь
- Схід